

Παράτυπη Γεωργιανή μετανάστευση στην Ελλάδα: Ο ρόλος των πολιτικών μετανάστευσης και των κοινωνικών δικτύων

Μικαέλα Μαρούφωφ

Παραδοτέο 7.1.

Μελέτη Περίπτωσης: Μεταναστευτικό Σύστημα 2 (Γεωργία)

Copyright © 2015

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: (+30) 210 7257110, Fax: (+30) 210 7257114, e-mail: eliamep@eliamep.gr

url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Παράτυπη Γεωργιανή μετανάστευση στην Ελλάδα:

Ο ρόλος των πολιτικών μετανάστευσης και των κοινωνικών δικτύων

Μικαέλα Μαρούφωφ

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	4
2. Μεθοδολογία.....	6
3. Η Γεωργία ως χώρα αποστολής μεταναστών στην Ελλάδα.....	8
3.1 Ιστορική, πολιτική και οικονομική επισκόπηση και κύριες μεταναστευτικές τάσεις	8
3.2 Η απόφαση για μετανάστευση και η επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού	10
3.3 Η είσοδος στη χώρα	12
4. Ζητήματα καθεστώτος παραμονής και «στρατηγικές επιβίωσης»	15
4.1 Πολιτικές ελέγχου.....	15
4.2 Πολιτικές για τη διαχείριση μετανάστευσης και ασύλου.....	16
4.3 Στρατηγικές επιβίωσης	17
4.3.1 Νομιμοποίηση	18
4.3.2 Αιτήματα ασύλου.....	19
4.3.2 Παραμονή χωρίς χαρτιά	20
5. Η επιστροφή στη Γεωργία και η βιωσιμότητα της.....	23
5.1. Πολιτικές και προγράμματα επιστροφής	23
5.2. Η απόφαση για επιστροφή.....	24
5.3. Η επιστροφή στην πράξη	25
6. Συμπεράσματα.....	27
7. Βιβλιογραφία.....	28
8. Παραρτήματα.....	30
9.1. Παράρτημα I: Συνεντεύξεις με φορείς στην Ελλάδα.....	30
9.2. Παράρτημα II: Συνεντεύξεις με φορείς στη Γεωργία.....	30
9.3. Παράρτημα III:	31
Χάρτης : Νόμιμη και παράνομη είσοδος Γεωργιανών στην Ελλάδα.....	31

1. Εισαγωγή

Οι Γεωργιανοί αποτελούν μία από τις μεγαλύτερες ομάδες μεταναστών στην Ελλάδα και αντιστρόφως η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προορισμούς για τους Γεωργιανούς μετανάστες. Ωστόσο, λίγες μελέτες έχουν αφιερωθεί στη συγκεκριμένη ομάδα, που συνήθως εξετάζεται σε συνδυασμό με άλλες, στο πλαίσιο ευρύτερων μελετών.

Σύμφωνα με τους Χατζηπροκοπίου και Τριανταφυλλίδου (2013) τα αίτια της παράτυπης μετανάστευσης μπορούν σε γενικές γραμμές να αναζητηθούν στις διασταυρώσεις ανάμεσα στην ατομική αναζήτηση για προοπτικές ζωής, τη ζήτηση στην αγορά εργασίας, και τις περιοριστικές πολιτικές ελέγχου της μετανάστευσης. Παρόμοιες προσεγγίσεις έχουν εκφραστεί από άλλους συγγραφείς.¹ Η παρούσα έκθεση έχει σαν στόχο να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο οι τρεις αυτές δυνάμεις (ατομική δραστηριότητα, αγορά εργασίας και πολιτικές) διασταυρώνονται στην περίπτωση της παράτυπης μετανάστευσης από τη Γεωργία στην Ελλάδα θέτοντας τις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Πώς επηρεάζουν οι ελληνικές πολιτικές διαχείρισης της μετανάστευσης και του ασύλου και ελέγχου της μετανάστευσης τα σχέδια και τις ενέργειες των Γεωργιανών παράτυπων μεταναστών;
- Ποιοι άλλοι παράγοντες είναι καθοριστικοί στη διαμόρφωση των σχεδίων των μεταναστών;

Σε γενικές γραμμές, οι περισσότεροι μελετητές² διαχωρίζουν τις τάσεις της Γεωργιανής μετανάστευσης σε τρεις περιόδους που σε μεγάλο βαθμό συμπίπτουν με τις περιόδους της κοινωνικό-πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Κατά την πρώτη περίοδο, από την ανεξαρτησία της Γεωργίας το 1991 έως το 1995, οι μεταναστευτικές εκροές προκαλούνται κυρίως με εθνοτικά κίνητρα και αυτοί που μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους είναι λιγότεροι. Το δεύτερο κύμα, μεταξύ 1996 και 2004, είναι μικρότερο σε μέγεθος και τα κίνητρά του είναι κυρίως οικονομικά. Όσον αφορά στην τρέχουσα φάση, που ξεκινά το 2004, παρά τη βελτίωση της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης της χώρας, η φτώχεια εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα ώθησης, ενισχύοντας τα κίνητρα για μετανάστευση.

Η οικονομική μετανάστευση από τη Γεωργία στην Ελλάδα ακολούθησε τον επαναπατρισμό των Γεωργιανών παλιννοστούντων ομογενών στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η Ελλάδα έγινε προσφιλή προορισμός για τους Γεωργιανούς μετανάστες για αρκετούς λόγους. Συγκεκριμένα λόγω της ζήτησης για εργατικό δυναμικό στην αγορά εργασίας της, της οικονομικής της ελκυστικότητας, των αναπτυγμένων μεταφορικών υποδομών μεταξύ των δύο χωρών, των πολιτισμικών και σωματικών ομοιοτήτων των λαών τους και της παρουσίας αναπτυγμένων κοινωνικών δικτύων (People's Harmonious Development Society & TASO Foundation, 2010, Μαρούφωφ, 2013). Η οικονομική ελκυστικότητα της χώρας έγκειται αφενός στο γεγονός ότι η μετανάστευση προς την Ελλάδα κοστίζει πολύ λιγότερο σε σχέση με τη μετανάστευση σε άλλους προορισμούς και αφετέρου στο γεγονός ότι προσφέρει θέσεις εργασίας σε εσωτερικές οικιακές εργάτριες, οι οποίες επιτρέπουν στις μετανάστριες από τη Γεωργία να ελαχιστοποιήσουν τις δαπάνες τους εξασφαλίζοντας έτσι περισσότερα χρήματα για τις οικογένειές τους πίσω στη Γεωργία. Επιπλέον, η γεωγραφική εγγύτητα, σε σύγκριση με τη Βόρεια Ευρώπη και την Αμερική, καθώς και το γεγονός ότι οι μεταφορικές υποδομές μεταξύ των δύο χωρών έχουν βελτιωθεί μέσα από την ανάπτυξη επιχειρήσεων, όπως ταξιδιωτικά γραφεία και οι εταιρείες λεωφορείων διευκολύνουν τη μετανάστευση στη χώρα.

Η μετανάστευση από τη Γεωργία στην Ελλάδα μπορεί να χωριστεί σε τρεις φάσεις, με βάση τις αλλαγές στο Ελληνικό πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής. Η πρώτη φάση ξεκινά με την έναρξη των

¹ Πχ. Βλ. Düvell, 2009

² Πχ. Βλ. CRRC/ISET, 2010 και Badurashvili & Nadareishvili, 2012.

μεταναστευτικών εισροών από τις χώρες αυτές στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και χαρακτηρίζεται κυρίως από παρατυπία όσον αφορά το καθεστώς παραμονής. Η περίοδος αυτή λήγει με την εφαρμογή του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης το 1998 που σηματοδοτεί την έναρξη της δεύτερης φάσης. Μετά από αυτό οι Γεωργιανοί, όπως και οι μετανάστες κάθε άλλης εθνικότητας, είχαν τη δυνατότητα να ρυθμίσουν το καθεστώς παραμονής τους και έτσι η ποιότητα ζωής τους και οι συνθήκες εργασίας τους βελτιώθηκαν σημαντικά. Η μείωση των εν ισχύ αδειών παραμονής για λόγους εργασίας και το γεγονός ότι το τελευταίο πρόγραμμα νομιμοποίησης έγινε το 2007 και αφορούσε μόνο όσους είχαν φτάσει στη χώρα μέχρι το 2005 έχει οδηγήσει τους Γεωργιανούς μετανάστες να αναζητούν και να χρησιμοποιούν εναλλακτικές στρατηγικές, προκειμένου να διευθετήσουν το καθεστώς παραμονής τους. Ως εκ τούτου, ίσως μπορούμε πλέον να μιλάμε για μια τρίτη φάση που χαρακτηρίζεται από «επιστροφή στην παρατυπία» και «ψευδή και προσωρινή νομιμότητα».

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο αριθμός των Γεωργιανών μεταναστών, αλλά είναι σαφές ότι υπάρχει μια μεγάλη παρουσία Γεωργιανών που κατοικούν παράτυπα στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας διαφορετικές στρατηγικές για να μην εντοπιστούν από τις αρχές ή να ρυθμίσουν το καθεστώς παραμονής τους, ώστε να αποφύγουν την κράτηση και την απέλαση.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία μείωση του Γεωργιανού πληθυσμού στην Ελλάδα, η οποία σχετίζεται τόσο με τη μείωση των αφίξεων οι οποίες έχουν περιοριστεί σε άτομα που έρχονται στη χώρα ακολουθώντας συγγενείς α' βαθμού, όσο και σε μία τάση επιστροφής που παρατηρείται. Η μείωση αυτή σχετίζεται κυρίως με τον αντίκτυπο της κρίσης στην Ελληνική αγορά εργασίας, δηλαδή την αύξηση των ποσοστών ανεργίας και τη μείωση των μισθών.

Η Γεωργιανή μετανάστευση στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα έμφυλη και η πλειονότητα των γυναικών μεταναστριών απασχολείται στον οικιακό τομέα. Το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων φαίνεται να έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια, γεγονός που πιθανότατα συνδέεται με τη θέση των Γεωργιανών στην αγορά εργασίας, αφού οι τομείς στους οποίους εργάζονταν συνήθως οι Γεωργιανοί άνδρες, όπως η μεταποίηση και οι κατασκευές, επηρεάστηκαν περισσότερο από την οικονομική κρίση σε σχέση με τον οικιακό τομέα στον οποίο απασχολείται η πλειονότητα των Γεωργιανών γυναικών. Αυτό έχει οδηγήσει σε ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας για τους Γεωργιανούς άνδρες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες είναι σημαντικά χαμηλότερο. Το γεγονός ότι πιθανότατα η πλειοψηφία των Γεωργιανών πολιτών που διαμένουν στην Ελλάδα είναι χωρίς χαρτιά έχει αντίκτυπο στην κατάσταση της απασχόλησής τους, καθώς τους κάνει πιο ευάλωτους. Αυτό ενισχύεται στην περίπτωση της οικιακής εργασίας, η οποία είναι πολύ ούτως ή άλλως πιο δύσκολο να ρυθμιστεί αφενός λόγω της ιδιωτικότητας του χώρου εργασίας και αφετέρου λόγω της απομόνωσης των εργαζομένων που αποτελεί εμπόδιο στην συλλογική τους δράση.

Η παρούσα έκθεση ακολουθεί την πορεία της μετανάστευσης από τη Γεωργία στην Ελλάδα, από την απόφαση για μετανάστευση ως την ενδεχόμενη απόφαση επιστροφής. Μετά από μια σύντομη επισκόπηση της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στη Γεωργία και των κύριων μεταναστευτικών τάσεων από τη χώρα, θα εξετάσουμε τα σημαντικότερα κίνητρα για μετανάστευση και την επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού αλλά και την οργάνωση του ταξιδιού προς την Ελλάδα. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις ελληνικές πολιτικές ελέγχου και διαχείρισης της μετανάστευσης και τις επιπτώσεις που έχουν στους Γεωργιανούς μετανάστες καθώς και τις στρατηγικές που οι ίδιοι ακολουθούν προκειμένου να αποφύγουν τις τυχόν αρνητικές συνέπειες και τέλος την αλληλεπίδραση μεταξύ του καθεστώτος παραμονής και της θέσης των Γεωργιανών στην ελληνική αγορά εργασίας. Τέλος, θα εξετάσουμε την επιστροφή των Γεωργιανών μεταναστών στη χώρα καταγωγής τους.

2. Μεθοδολογία

Η έρευνα που οδήγησε στην παρούσα έκθεση μπορεί να χωριστεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση³ επικεντρώθηκε στη συλλογή στοιχείων, την εξέταση της ήδη υπάρχουσας βιβλιογραφίας και την διεξαγωγή συνεντεύξεων με φορείς στην Ελλάδα και τη Γεωργία προκειμένου να συνοψιστεί η υπάρχουσα γνώση σχετικά με την παράτυπη μετανάστευση μεταξύ Γεωργίας και Ελλάδας. Στη δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με Γεωργιανούς μετανάστες στην Ελλάδα και στη Γεωργία.

Η βιβλιογραφία σχετικά με τη Γεωργιανή μετανάστευση επικεντρώνεται κυρίως στην παράτυπη μετανάστευση, σε ζητήματα φύλου, και στις επιπτώσεις της μετανάστευσης και των εμβασμάτων. Όσον αφορά στην έρευνα σχετικά με τη μετανάστευση από τη Γεωργία στην Ελλάδα, οι πρώτες δημοσιεύσεις, τη δεκαετία του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, αναφέρονται στους μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση γενικά, συμπεριλαμβανομένων των Γεωργιανών, αν και οι έρευνες επικεντρώθηκαν κυρίως στους παλινοστούντες ομογενείς, η πολυπληθέστερη ομάδα των οποίων ήταν οι Γεωργιανοί⁴. Επίσης, πληροφορίες σχετικά με τους Γεωργιανούς μπορούν να αντληθούν από τις μελέτες που επικεντρώνονται κυρίως στη γυναικεία μετανάστευση και στην οικιακή εργασία⁵. Ωστόσο, πρόσφατα προέκυψαν και ορισμένες μελέτες και δημοσιεύσεις αφιερωμένες ειδικά στη Γεωργιανή μετανάστευση προς την Ελλάδα⁶ (Μαρούφωφ, 2013).

Για τους σκοπούς της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν 11 συνεντεύξεις⁷ με κρατικούς αξιωματούχους και άλλους εμπλεκόμενους φορείς, όπως εκπροσώπους Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, διεθνών οργανισμών και συλλόγων Γεωργιανών στην Ελλάδα και 6 συνεντεύξεις⁸ με αντίστοιχους φορείς στη Γεωργία. Το διάστημα διεξαγωγής της πρωτογενούς έρευνας ήταν μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου του 2013. Σε γενικές γραμμές, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στη Γεωργία δεν αντιμετωπίστηκαν δυσκολίες στον εντοπισμό και την προσέγγιση των φορέων.

Όσον αφορά τη δεύτερη φάση, αρχικά πραγματοποιήθηκαν 30 συνεντεύξεις με Γεωργιανούς μετανάστες στην Ελλάδα. Η Τριανταφυλλίδου (2010) ορίζει τους παράτυπους μετανάστες ως πολίτες τρίτων χωρών που, ανεξάρτητα από τον τρόπο εισόδου τους στη χώρα, δεν έχουν άδεια παραμονής και κινδυνεύουν με απέλαση εάν εντοπιστούν. Ωστόσο, στα πλαίσια της συγκεκριμένης έρευνας θεωρήσαμε σκόπιμο για την πλήρη κατανόηση του φαινομένου να συμπεριλάβουμε στο δείγμα μας άτομα που δεν εμπίπτουν (ή τουλάχιστον δεν ενέπιπταν κατά τη στιγμή των συνεντεύξεων) στην παραπάνω κατηγορία. Αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε τέσσερα άτομα που είχαν καταθέσει αίτημα ασύλου και τέσσερα άτομα που είχαν στην κατοχή τους άδεια παραμονής εν ισχύ. Σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείματός μας στην πλειονότητά του αποτελείται από γυναίκες ενώ καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ηλικιών. Επίσης, έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν στο δείγμα άτομα με διαφορετικά διαστήματα παραμονής στη χώρα, ως εκ τούτου το διάστημα παραμονής στη χώρα κυμαίνεται από μερικούς μήνες έως και 15 χρόνια. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Σεπτεμβρίου 2013 και Φεβρουαρίου 2014, κυρίως στην Αθήνα, σε δημόσιους χώρους⁹ ή κατοικίες.

³ Αυτή η φάση της έρευνας οδήγησε και στη συγγραφή της Εισαγωγικής Έκθεσης του προγράμματος IRMA για την περίπτωση της Γεωργίας. (Μαρούφωφ, 2013)

⁴ Σχεδόν τα 2/3 των παλινοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση προερχόταν από την Γεωργία (Νικόλοβα & Μαρούφωφ, 2010).

⁵ Παραδείγματος χάριν Βλ. ΚΕΘΙ, 2007, Maroufowf, 2013.

⁶ Παραδείγματος χάριν Βλ.: Νικόλοβα & Μαρούφωφ, 2010, People's Harmonious Development Society and TASO Foundation, 2010, Human Rights Defence Centre, 2011.

⁷ Βλ.: 9.1. Παράρτημα I: Συνεντεύξεις με φορείς στην Ελλάδα

⁸ Βλ.: 9.2. Παράρτημα II: Συνεντεύξεις με φορείς στη Γεωργία

⁹ Οργανώσεις Γεωργιανών μεταναστών και καφετέριες.

Για την επιλογή του δείγματος επιλέχθηκε η μέθοδος της «χιονοστιβάδας» ενώ σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις κρίθηκε απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί διερμηνέας.

Στη συνέχεια της φάσης αυτής, τον Μάιο του 2014, πραγματοποιήθηκαν 17 συνεντεύξεις με Γεωργιανούς μετανάστες που είχαν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής τους και δύο συνεντεύξεις με άτομα που είχαν σκεφτεί το ενδεχόμενο να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα και τελικά δεν το έπραξαν. Στην περίπτωση των τελευταίων δεν κρίθηκε σκόπιμο να αναζητηθούν περισσότερα άτομα. Ο αρχικός σχεδιασμός της έρευνας προέβλεπε και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με συγγενείς μεταναστών στην Ελλάδα.¹⁰ Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που αναδείχθηκε στην πορεία της έρευνας πεδίου στη Γεωργία ήταν ότι οι συνεντευξιαζόμενοι συχνά ανήκαν σε περισσότερες από μία από τις παραπάνω κατηγορίες, δηλαδή είχαν επιστρέψει στη Γεωργία αλλά είτε εξέταζαν το ενδεχόμενο να μεταναστεύσουν εκ νέου στην Ελλάδα, είτε μέλη της οικογένειάς τους¹¹ εξακολουθούσαν να παραμένουν στη χώρα και οι ίδιοι συχνά παρέμεναν οικονομικά εξαρτημένοι από αυτούς. Το δείγμα επιλέχθηκε και πάλι με τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας» ενώ η παρουσία διερμηνέα σε αυτή τη σειρά συνεντεύξεων ήταν περισσότερο συχνή. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε δημόσιους χώρους¹² και κατοικίες στην Τιφλίδα αλλά και μικρότερες πόλεις και χωριά στις περιοχές Tianeti και Chiatura. Ως προς το φύλο το δείγμα μας σε αυτή την περίπτωση αποτελείται από σχεδόν ίσο αριθμό ανδρών και γυναικών ενώ και πάλι καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ηλικιών και διαρκειών παραμονής στην Ελλάδα.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση ενός ημι-δομημένου ερωτηματολογίου οι κύριες θεματικές του οποίου περιλαμβάνουν την απόφαση για μετανάστευση, την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του ταξιδιού, την εγκατάσταση και απασχόληση στην Ελλάδα, τα ζητήματα που σχετίζονται με τα νομιμοποιητικά έγγραφα και τα μελλοντικά σχέδια.

¹⁰ Συγκεκριμένα προβλεπόταν η διεξαγωγή συνεντεύξεων με 10 Γεωργιανούς μετανάστες που είχαν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής τους, 10 συγγενείς παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα και 10 Γεωργιανούς που έχουν σκεφτεί το ενδεχόμενο να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα και τελικά δεν το έπραξαν

¹¹ Σύζυγοι, γονείς, παιδιά ή αδέρφια.

¹² Καφετέριες και εστιατόρια.

3. Η Γεωργία ως χώρα αποστολής μεταναστών στην Ελλάδα

Παρακάτω, μετά από μια σύντομη επισκόπηση της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στη Γεωργία και των κύριων μεταναστευτικών τάσεων από τη χώρα, θα εξετάσουμε τα κύρια κίνητρα για μετανάστευση και την επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού αλλά και την οργάνωση του ταξιδιού προς την Ελλάδα.

3.1 Ιστορική, πολιτική και οικονομική επισκόπηση και κύριες μεταναστευτικές τάσεις

Σύμφωνα με τους Badurashvili και Nadareishvili (2012), μπορούμε να διακρίνουμε τρεις περιόδους κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης στη Γεωργία. Η πρώτη, που ξεκινά με την ανεξαρτησία της Γεωργίας το 1991, χαρακτηρίζεται από απόλυτη πολιτική και οικονομική στασιμότητα. Η μετάβαση της Γεωργίας στη μετα-σοβιετική εποχή υπήρξε εξαιρετικά πολύπλοκη λόγω εδαφικών διαφορών και πολιτικών αναταραχών. Τα αυτονομιστικά κινήματα που εμφανίστηκαν στις περιοχές της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας, η οποία απολάμβανε ένα αυτόνομο καθεστώς κατά τη διάρκεια της σοβιετικής εποχής, ανάγκασε την πλειοψηφία του Γεωργιανού πληθυσμού των περιοχών αυτών να τις εγκαταλείψουν. Επιπλέον, η απομάκρυνση του πρώτου δημοκρατικά εκλεγμένου προέδρου το 1992 οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των υποστηρικτών του και των αντιπάλων του. Οι συγκρούσεις οδήγησαν σε οικονομική κατάρρευση. Η περίοδος της πολιτικής και οικονομικής σταθεροποίησης αρχίζει το 1995, όταν ο Eduard Shevardnadze, πρώην Σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών, εξελέγη πρόεδρος και παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι την «Επανάσταση των Ρόδων» το 2003. Η τρίτη περίοδος, αυτή της οικονομικής ανάπτυξης, ξεκινά το 2004, όταν εξελέγη ο Mikheil Saakashvili (Badurashvili & Nadareishvili, 2012)

Κατά τη διάρκεια αυτής της τελευταίας περιόδου, η Γεωργιανή κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή μακροοικονομικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες έχουν επιταχύνει ριζικά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις επέτρεψαν στη χώρα να παρουσιάσει σταθερά υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης με μέση αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 9,6% μεταξύ 2003 και 2008. Οδήγησαν επίσης σε υψηλές επιδόσεις όσον αφορά στις άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα, έως το 2009 και το 2010, όπου λόγω του πολέμου με τη Ρωσία και της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης παρουσίασαν απότομη μείωση. Βελτιώσεις στο σύστημα συλλογής φόρων οδήγησαν σε σημαντική αύξηση των εσόδων του προϋπολογισμού και, τέλος, υπήρξαν μεταρρυθμίσεις για τη μείωση της διαφθοράς. Ωστόσο, οι θετικές επιδόσεις συνοδεύτηκαν από δύο αρνητικές, δηλαδή το αρκετά μεγάλο και αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα και τα υψηλά ποσοστά πληθωρισμού (ETF, 2010: 7). Όσον αφορά στο πρόσφατο πόλεμο στη Νότια Οσετία μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας τον Αύγουστο του 2008, έχει υποστηριχθεί ότι ο Πρόεδρος της χώρας είχε ως στόχο να θέσει τη Γεωργία στο διεθνές προσκήνιο προκειμένου να ελέγξει κατά πόσο η Δύση θα συναινέσει στην κυριαρχία της Ρωσίας στην περιοχή. Παρόλα αυτά, κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη, δηλαδή, η Γεωργία, η Ρωσία και η Δύση, δεν αναδύθηκε νικητής (Antonenko, 2008).

Σε γενικές γραμμές, οι περισσότεροι μελετητές διαχωρίζουν τις τάσεις της Γεωργιανής μετανάστευσης σε τρεις περιόδους που λίγο-πολύ συμπίπτουν με τις περιόδους της κοινωνικό-πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας που περιγράφηκε παραπάνω. Η έκθεση του CRRC / ISET (2010) διακρίνει τρία κύματα διεθνούς μετανάστευσης, συγκεκριμένα την Κατάρρευση και Σύγκρουση που ξεκινά το 1990 και τελειώνει το 1995, την Οικονομική Πάλη μεταξύ του 1996 και του 2004, και τη Πιθανή Ανάταση από το 2004 και μετά.

Πίνακας 1: Καθαρή μετανάστευση στη Γεωργία (2000-2013)

Έτος	Καθαρή Μετανάστευση (σε χιλιάδες)
2000	-35,2
2001	-32,6
2002	-27,8
2003	-27,5
2004	5,5
2005	76,3
2006	-12,1
2007	-20,7
2008	-10,2
2009	34,2
2010	18,1
2011	20,2
2012	-21,5
2013	-2,6

Πηγή: National Statistics Office of Georgia¹³

Κατά την πρώτη περίοδο, έως το 1994-1995, οι μεταναστευτικές εκροές προκαλούνται κυρίως με εθνοτικά κίνητρα και αυτοί που μεταναστεύουν για οικονομικούς λόγους είναι λιγότεροι (Asalania, 2006). Συνεπώς, αυτό το πρώτο κύμα μεταναστών αποτελούνταν κυρίως από πρόσφυγες πολέμου και εθνοτικές μειονότητες που παλιννόστησαν, όπως οι Έλληνες και οι Εβραίοι. Το δεύτερο κύμα, μεταξύ 1996 και 2004, είναι μικρότερο σε μέγεθος και τα κίνητρά του είναι κυρίως οικονομικά (CRRC/ISET, 2010: 8). Όσον αφορά στη τρέχουσα φάση, που ξεκινά το 2004, παρά τη βελτίωση της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης της χώρας, η φτώχεια εξακολουθεί να αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα ώθησης και έτσι τα κίνητρα για μετανάστευση παραμένουν ισχυρά. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Γεωργίας σχετικά με τη μετανάστευση, επικράτησε πολύ υψηλή εκροή μεταναστών μεταξύ του 1992 και του 1996. Ακολούθησε μια περίοδος χαμηλότερης σταθερής εκροής, που δεν υπερέβαινε τα 30.000 άτομα ετησίως μέχρι το 2003, ενώ μετά το 2004 παρατηρείται μια έντονη τάση επιστροφής (Badurashvili, 2012). Η τάση αυτή ωστόσο δεν φαίνεται να διαρκεί πολύ. Σύμφωνα με το National Statistics Office of Georgia¹⁴, κατά τα έτη 2012 και 2013, για τα οποία έχουμε στη διάθεσή μας πιο λεπτομερή στοιχεία, το ισοζύγιο μεταξύ εκροών και εισροών γεωργιανών πολιτών είναι αρνητικό, με τις εκροές να ξεπερνούν τις εισροές κατά 31.000 και 20.000 άτομα αντίστοιχα.

Ο συνολικός αριθμός των Γεωργιανών μεταναστών είναι αναμφισβήτητα υψηλός και υπάρχουν διάφορες εκτιμήσεις για το μέγεθός του, ενώ φαίνεται να υπάρχει και έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων.

¹³ Διαθέσιμο από: http://geostat.ge/index.php?action=page&p_id=173&lang=eng

¹⁴ Διαθέσιμο από: http://geostat.ge/index.php?action=page&p_id=173&lang=eng

Με βάση ορισμένες εκτιμήσεις οι απόδημοι γεωργιανοί ξεπερνούν το 20% του πληθυσμού της χώρας, όμως το Danish Refugee Council μας κατεύθυνε προς μια πιο συντηρητική εκτίμηση της τάξεως των 350.000 ατόμων, που αποτελούν περίπου το 8% του πληθυσμού της χώρας (Συνέντευξη 17).

3.2 Η απόφαση για μετανάστευση και η επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού

Σύμφωνα με έκθεση των People's Harmonious Development Society και TASO Foundation (2010) η Ελλάδα έγινε προσφιλής προορισμός για τους Γεωργιανούς μετανάστες για αρκετούς λόγους. Συγκεκριμένα, λόγω της ζήτησης για εργατικό δυναμικό στην αγορά εργασίας της αλλά και του κόστους μετανάστευσης, των αναπτυγμένων μεταφορικών υποδομών μεταξύ των δύο χωρών, των πολιτισμικών και των σωματικών ομοιοτήτων και της παρουσίας ενός αναπτυγμένου κοινωνικού δικτύου.

Οικονομικά, η χώρα αποτελεί πόλο έλξης, αφενός λόγω του γεγονότος ότι η μετανάστευση προς την Ελλάδα κοστίζει πολύ λιγότερο σε σχέση με τη μετανάστευση σε άλλους προορισμούς και αφετέρου επειδή προσφέρει θέσεις εργασίας σε εσωτερικές οικιακές εργάτριες. Αυτό επιτρέπει στις μετανάστριες από τη Γεωργία να ελαχιστοποιήσουν τις δαπάνες τους, εξασφαλίζοντας έτσι περισσότερα χρήματα για τις οικογένειές τους πίσω στη Γεωργία. Επιπλέον, η γεωγραφική εγγύτητα, σε σύγκριση με τη Βόρεια Ευρώπη και την Αμερική, καθώς και το γεγονός ότι μεταφορικές υποδομές μεταξύ των δύο χωρών έχει βελτιωθεί μέσα από την ανάπτυξη επιχειρήσεων, όπως ταξιδιωτικά γραφεία και οι εταιρείες λεωφορείων, διευκολύνουν τη μετανάστευση στη χώρα (People's Harmonious Development Society & the TASO Foundation, 2010: 13 & 33).

Οι πολιτιστικές και θρησκευτικές ομοιότητες ανάμεσα σε Έλληνες και Γεωργιανούς, καθώς και η μακρόχρονη παρουσία Ελλήνων ομογενών στη Γεωργία αναφέρονται συχνά στις συνεντεύξεις με άτομα που εμπλέκονται σε Γεωργιανούς συλλόγους στην Ελλάδα αλλά και σε συνεντεύξεις με μετανάστες, ως κύριοι παράγοντες που προσελκύουν Γεωργιανούς μετανάστες στη χώρα.

Ωστόσο, ο σημαντικότερος παράγοντας φαίνεται πως είναι η παρουσία αναπτυγμένων κοινωνικών δικτύων. Σύμφωνα με την Badurashvili (2004) τα μεταναστευτικά δίκτυα αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες όσον αφορά την κατεύθυνση της μετανάστευσης καθώς μειώνουν σημαντικά το κόστος της μετανάστευσης, παρέχοντας πληροφορίες και υποστήριξη και κατά συνέπεια ελαχιστοποιώντας το ρίσκο. Η ίδια τονίζει ότι καθώς τα δίκτυα διευρύνονται μπορούν να εξελιχθούν σε έναν ανεξάρτητο παράγοντα των διεθνών κινήσεων. Στην περίπτωση των Γεωργιανών στην Ελλάδα η μεγάλης κλίμακας παλιννόστηση Γεωργιανών Ελληνικής καταγωγής που έλαβε χώρα κυρίως ως τα μέσα της δεκαετίας του 1990' φαίνεται πως έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη δικτύων μεταξύ των δύο χωρών.

Όσον αφορά τα κίνητρα για μετανάστευση η έρευνα πεδίου συμφωνεί με παλιότερη μελέτη του ΚΕΘΙ (2007) σχετικά με τη γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα. Η πλειοψηφία, λοιπόν, των γυναικών από τη Γεωργία, σε ερώτηση σχετικά με τους λόγους που τις οδήγησαν στην απόφαση να μεταναστεύσουν, απάντησε πως οι λόγοι ήταν οικονομικοί, δηλαδή οι χαμηλοί μισθοί, οι δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας, η φτώχεια και η ανάγκη για παροχή οικονομικής βοήθειας προς τις οικογένειές τους. Υπήρχε, όμως, ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών που δήλωσαν ότι μετανάστευσαν για προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους.

Η Ketevan περιγράφει τις συνθήκες που την οδήγησαν να μεταναστεύσει. Ο λόγος ήταν η υψηλή ανεργία αφού κανένα μέλος της οικογένειάς της δεν είχε δουλειά :

«Πολλή ανάγκη. Δεν δουλεύει σπίτι όχι άνδρας, όχι αγόρι έχουμε, δύο εγγονούς, νύφη, αποφασίσαμε πάει Ελλάδα.» (Ketevan, 51 ετών)

Το Danish Refugee Council (Συνέντευξη 17), τόνισε ωστόσο ότι τα κίνητρα για μετανάστευση δεν συνδέονται τόσο με την ανεργία όσο με την αναντιστοιχία μεταξύ των μισθών και κόστους ζωής που οδηγεί στη φτώχεια. Όπως περιγράφουν η Natela, 58 ετών, και η Bedisa, 26 ετών:

«Δεν ήτανε τίποτα. 300 λάρι δεν είναι τίποτα. Και αυτό ήτανε. Ανάγκη ήτανε πολλή και πήγα.» (Natela, 58 ετών)

«200 δικά μας λάρι δεν είναι τίποτα, δεν μπορείς να ζεις» (Bedisa, 26 ετών)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός πως ορισμένοι ιδιοκτήτες μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αποδίδουν την απόφασή τους για μετανάστευση στο ασταθές πολιτικό σκηνικό της χώρας. Όπως αφηγείται ο Levan:

«Είχαμε κάποιες επιχειρήσεις και περάσαμε πολύ καλά, αλλά μετά, όταν άλλαξε κυβέρνηση και στην εργοστάσιο δημιουργήθηκε πάρα πολλά μεγάλα προβλήματα, διώξαν κάποιους, και έκλεισε το επιχειρήσή μου. Προσπάθησα μετά να κάνω κάτι άλλο αλλά ανοίξαμε ένα μεγάλο εστιατόριο, που δεν υπήρχε στην πόλη μου τόσο μεγάλο, ας πούμε κλάμπ, για τους νέους, είχαμε ζωντανή μουσική, κάναμε κάποιες εκδηλώσεις και πήγαμε πολύ καλά αλλά μετά από το καιρό μας ζητάγανε λεφτά να πληρώσουμε κάθε μήνα. (...) Μίζα ήθελαν. (...) Από την κυβέρνηση. Εμείς είπαμε όχι και γι' αυτό μας κάνανε, κόψανε κάποια προστίματα και τέτοια τεράστια που εμείς δεν μπορούσαμε να πληρώσουμε και το κλείσαμε. (...) Ναι, πήγαινε πολύ καλά. Ναι. Και κόσμος ήτανε πολύ ευχαριστημένοι αλλά αυτά τα πράγματα ξέρετε τι ήτανε; Προηγούμενη κράτος που υπήρχε όλοι ήτανε οι φίλοι μας, μετά, όταν άλλαξε το κράτος αυτοί όλους έπιασαν, ή έφυγαν έξω ή έπιασαν και βάλαν φυλακή και εμάς νόμισαν πως ήμασταν δικοί τους άνθρωπος και έψαχναν λόγο για να... κατάλαβες; Τώρα άλλαξε, τώρα, εγώ λέω 2003 που άλλαξε, το Saakashvili που ήρθε, από 2003 μέχρι 2012 ήταν αυτοί και γι' αυτό το λόγο εμείς φύγαμε, περισσότεροι άνθρωποι φύγαμε γι' αυτό το λόγο, γιατί μας 'κυνηγούσανε' να πούμε.» (Levan, 46 ετών)

Παρόμοια είναι και η περίπτωση του Zurab που για ένα διάστημα είχε ένα κατάστημα που πουλούσε πίτες το οποίο πήγαινε αρκετά καλά, ωστόσο, κατά την ίδια περίοδο, το μαγαζί απαλλοτριώθηκε για να χτιστεί κάτι άλλο και ο ίδιος δεν αποζημιώθηκε ποτέ.

Η Γυναίκα του Zurab, Denola η οποία κατά τον χρόνο της συνέντευξης ζούσε ήδη τέσσερα χρόνια στην Ελλάδα αφηγείται πως το ζευγάρι δεν είχε σκεφτεί ποτέ τη μετανάστευση μέχρι να τους παρουσιαστεί η ευκαιρία:

«Να σας πω την αλήθεια, ποτέ δεν θα σκεφτόμουνα θα αφήσω ας πούμε οικογένεια, θα αφήσω τα παιδιά μου και θα πάω, αλλά αυτό το πράγμα που έγινε, παντρεύτηκε η κουνιάδα μου, δηλαδή είχαμε σαν ευκαιρία να πάμε, λέω μήπως να μείνω 2 χρόνια εκεί και θα γυρίσω;» (Denola, 37 ετών)

Η Νέα Οικονομική προσέγγιση της Οικονομικής Μετανάστευσης¹⁵ (NELM) δεν συνδέει τη μετανάστευση με τη μεγιστοποίηση του κέρδους στο σύνολο του εργασιακού βίου των μεταναστών, αλλά με την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει πως η απόφαση για μετανάστευση συχνά δεν παίρνεται μόνο από τον ίδιο το μετανάστη αλλά συμμετέχει σε αυτή και η οικογένειά του. Η μετανάστευση λοιπόν ενός ή περισσότερων μελών μιας οικογένειας αποτελεί μία τακτική επιμερισμού του κινδύνου, καθώς τα εισοδήματα που στέλλονται από τους μετανάστες υπό τη μορφή εμβασμάτων εξασφαλίζουν ένα εισόδημα στο νοικοκυριό στη χώρα καταγωγής ή το απαραίτητο κεφάλαιο που μπορεί να αξιοποιηθεί σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες. (Castles, de Haas & Miller, 2014: 38)¹⁶

¹⁵ New Economics of Labor Migration (NELM): πρόκειται για μία προσέγγιση που συχνά αντιπαραβάλλεται με τις Νεοκλασικές Οικονομικές προσεγγίσεις οι οποίες βλέπουν τη μετανάστευση και την επιστροφή ως αποφάσεις που παίρνονται με γνώμονα την εκτίμηση κόστους-οφέλους και στόχο τη μεγιστοποίηση του κέρδους στο σύνολο του εργασιακού βίου.

¹⁶ Βλ. επίσης: Έμκε-Πουλοπούλου, 2007:146-147.

Στην πλειονότητά τους οι συνεντευξιαζόμενοι ξεκίνησαν το εγχείρημα της μετανάστευσης με αυτό το σκεπτικό, ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις οι στόχοι τους αναπροσαρμόστηκαν, σε άλλες η μετανάστευση περισσότερων μελών της οικογένειας κρίθηκε απαραίτητη για μια πιο γρήγορη επίτευξη του οικογενειακού στόχου ή και αντίθετα αποφασίστηκε η επιστροφή μελών της οικογένειας καθώς δεν απέφεραν τα αναμενόμενα κέρδη και τα έξοδα που απαιτούσε η παρουσία τους στην Ελλάδα απομάκρυναν την οικογένεια από το στόχο.¹⁷

3.3 Η είσοδος στη χώρα

Η γυναικεία μετανάστευση από την Ανατολική Ευρώπη έχει αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος των διεθνών μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ και την Ελλάδα τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η Ελλάδα και άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης έγιναν ιδιαίτερα ελκυστικοί προορισμοί καθώς ήταν πιο εύκολα προσβάσιμες σε σύγκριση με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και παράλληλα πιο ανεκτικές απέναντι σε άτυπες μορφές απασχόλησης σε μια εποχή που οι πολιτικές ελέγχου της μετανάστευσης στην ΕΕ γινόταν όλο και πιο αυστηρές (Maroufouf, 2013).

Από την επικύρωση της πρώτης ελληνικής νομοθεσίας για τη μετανάστευση το 1991, ο μόνος τρόπος να εισέλθει στη χώρα ένας υπήκοος τρίτης χώρας και να αποκτήσει άδεια διαμονής με σκοπό την απασχόληση είναι μέσω της διαδικασίας μετάκλησης. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή υπήρξε υπερβολικά περίπλοκη για να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Επίσης, υπήρξε μη ρεαλιστική λαμβάνοντας υπόψη τους τομείς της αγοράς εργασίας στους οποίους απασχολούνται κατά κύριο λόγο οι μετανάστες. Το κενό αυτό καλύφθηκε σε μεγάλο βαθμό από μία σειρά προγραμμάτων νομιμοποίησης που πραγματοποιήθηκαν από το 1998 έως το 2007 (Triandafyllidou & Maroufouf, 2009).

Οι Γεωργιανοί μετανάστες εισέρχονται στη χώρα είτε με θεώρηση εισόδου, είτε περνώντας τα σύνορα παράνομα. Στην πρώτη περίπτωση, και δεδομένου ότι το σύστημα της μετάκλησης σπανίως εφαρμόζεται στην πράξη, οι Γεωργιανοί που επιθυμούν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα το κάνουν χρησιμοποιώντας θεωρήσεις εισόδου είτε για τουρισμό, είτε για να επισκεφθούν συγγενείς τους έπειτα από πρόσκληση, παραμένοντας στη χώρα μετά τη λήξη της ισχύος της θεώρησής τους.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ελληνικού προξενείου στη Γεωργία τα ποσοστά των αιτημάτων για θεώρηση εισόδου με θετική έκβαση είναι αρκετά υψηλά (Μαρούφωφ, 2013), ωστόσο σύμφωνα με πολλούς μετανάστες η ίδια η πρόσβαση στο προξενείο έχει υπάρξει αρκετά προβληματική και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι επίδοξοι μετανάστες να στρέφονται σε μεσάζοντες προκειμένου να προμηθευτούν μια visa για την Ελλάδα ή να ταξιδέψουν με visa άλλης χώρας. Το φαινόμενο αυτό ωστόσο δείχνει να έχει ατονήσει τα τελευταία χρόνια.

Περίπου οι μισοί συνεντευξιαζόμενοι ήρθαν στην Ελλάδα με visa, από αυτούς σχεδόν οι μισοί έβγαλαν visa στο ελληνικό προξενείο ακολουθώντας τη νόμιμη οδό, συχνά μετά από πρόσκληση συγγενούς τους που ζούσε ήδη νόμιμα στην Ελλάδα, ενώ οι υπόλοιποι είτε ήρθαν στην Ελλάδα με visa κάποιας άλλης ευρωπαϊκής χώρας¹⁸, είτε χρησιμοποίησαν κάποιο «γραφείο» προκειμένου να εκδοθεί η θεώρηση εισόδου με κόστος που κυμαίνεται από 1.500 έως 4.000 ευρώ, ενώ κανονικά τα τέλη επεξεργασίας θεώρησης εισόδου για τους πολίτες της Γεωργίας είναι 35 ευρώ¹⁹.

Είναι σαφές πάντως πως ο τρόπος εισόδου δεν τους ήταν αδιάφορος, όχι μόνο εξαιτίας των κινδύνων που συνδέονται με την παράνομη είσοδο στη χώρα, αλλά και λόγω της σύνδεσης της θεώρησης εισόδου με τα προγράμματα νομιμοποίησης γεγονός που αποτελεί ένδειξη για το εύρος των

¹⁷ Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα συχνό σε περιπτώσεις μετανάστευσης Γεωργιανών ζευγαριών: τα τελευταία χρόνια σε πολλές περιπτώσεις οι άνδρες δυσκολευόταν να βρουν πλήρη εργασία ενώ οι γυναίκες είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες με αποτέλεσμα η επιστροφή μόνο του συζύγου να κρίνεται ως η ενδεδειγμένη λύση καθώς έχαναν μεν το μικρό επιπλέον εισόδημα που απέφερε η εργασία τους στην Ελλάδα αλλά ταυτόχρονα μείωναν και τα έξοδα της διαβίωσής τους στη χώρα.

¹⁸ Συνήθως της Γερμανίας.

¹⁹ Βλ. <http://www.mfa.gr/albania/ypiresies/theoreseis-eisodou/theoreseis-schengen.html>

πληροφοριών που αντλούν οι μετανάστες κατά την οργάνωση του ταξιδιού τους από τα δίκτυα συγγενών και φίλων. Παρόλα αυτά δεν είναι λίγοι εκείνοι που μη καταφέροντας να βγάλουν visa βρέθηκαν να περνούν τα σύνορα παράνομα, ηθελημένα ή μη, όπως η Dalí που μετά από πολλές αποτυχημένες προσπάθειες έκδοσης θεώρησης εισόδου αποφάσισε να ταξιδέψει στην Ελλάδα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα και η Manana που θεώρησε ότι η συμφωνία που έκανε με το γραφείο που οργάνωσε τη μετακίνησή της στην Ελλάδα αφορούσε νόμιμη είσοδο στη χώρα και καθοδόν διαπίστωσε πως έκανε λάθος:

«Έψαχνα πολλούς, αλλά ήτανε πολύ σκληροί δικό μας, εκεί, πως το λένε; (το προξενείο) Ναι, ναι. Δεν έβγαλα βίζα, δεν έκανα αυτά που ήθελα, αλλά μετά αποφάσισα θα έρθω έτσι.» (Dalí, 44 ετών)

«Όχι, εγώ μένω στην επαρχία, δεν είμαι από την Τιφλίδα, σπούδαζα εδώ, και όταν αποφάσισα να πάω στην Ελλάδα ήρθα εδώ για να φτιάξω τη βίζα μου και τα χαρτιά μου για να πάω στην Ελλάδα νόμιμα. Όμως βγήκε έτσι ότι με βάλαν στο λεωφορείο και μπήκα παράνομα στη χώρα, χωρίς να το ξέρουμε.» (Manana, 36 ετών)

Οι μισοί, λοιπόν, από τους συνεντευξιζόμενους απάντησαν πως ήρθαν στην Ελλάδα «κρυφά» ή «όπως όλοι». Η αναζήτηση διακινητών δεν φαίνεται να είναι δύσκολη υπόθεση, συνήθως ξεκινά κανείς συζητώντας το σχέδιό του είτε με το περιβάλλον του²⁰ στη χώρα καταγωγής, είτε με τους γνωστούς του που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα.

«Να σας πω, αλήθεια να σας πω, κι εγώ τώρα και άλλες και μπορεί 10.000 να το κάνετε συνέντευξη και να σου πούνε διαφορετικό πράγματα, έτσι; Υπάρχει αυτά τα πράγματα και όποιος ήθελε να φύγει κάπου μπορούσε ας πούμε να το ακούσει αυτό και ένα δρόμο δηλαδή.» (Baia, 33 ετών)

«Εδώ (στην Ελλάδα) ήταν άνθρωπος, μου είπανε θα πας εκεί μου έδωσαν νούμερο, τηλέφωνο και πήρα τηλέφωνο, μου είπανε κατέβα στην Τουρκία να μιλήσουμε εδώ, πως είναι, πόσα είναι...» (Toma, 31 ετών)

Αρκετοί είναι εκείνοι που εισήλθαν στην Ελλάδα χωρίς θεώρηση εισόδου με τουριστικά λεωφορεία που μετέφεραν ομοεθνείς τους σε συνεννόηση πάντα με κάποιο γραφείο. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι επίδοξοι μετανάστες είτε κρυβόταν σε κάποιο ειδικά διαμορφωμένο μέρος του οχήματος, είτε παρέμεναν κανονικά στη θέση τους, καθώς είχε προηγηθεί συνεννόηση μεταξύ του γραφείου και συγκεκριμένων υπαλλήλων. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί πως βάσει της συνέντευξής μας με την FRONTEx, οι αρχές ελέγχου των συνόρων έχουν πλέον αποκτήσει εξοπλισμό που τους επιτρέπει να εντοπίζουν τις περιπτώσεις αυτές και έτσι η παράτυπη είσοδος με λεωφορείο έχει μειωθεί σημαντικά (Συνέντευξη 10).

Άλλοι διέσχισαν τα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα με τα πόδια, με τη βοήθεια κάποιου διακινητή, εμπειρία συνήθως δυσάρεστη και αρκετά επικίνδυνη:

«Κάθε διάστημα αλλάζανε τους ανθρώπους που τους συνόδεψαν, τους οδηγούσαν στο δρόμο. Περίπου 18 άνθρωποι ήτανε αυτοί μέχρι την Ελλάδα... Λέει ότι στο δάσος που περπατούσε, αυτά τα άγρια κομμένα ξύλα πατούσε πάνω σ' αυτά και σ' αυτές τις μέρες περπατώντας τελικά πρήστηκε το πόδι και μαύρισε και δεν ήξερε τι ήτανε όμως ήτανε σε κατάσταση που νόμιζε ότι θα (το) χάσει.» (Tamari, 47 ετών)

Το κόστος της εισόδου χωρίς visa είναι αντίστοιχο με εκείνο της έκδοσης visa μέσω «γραφείου», κυμαίνεται δηλαδή μεταξύ 1.500 και 4.500 ευρώ. Το ποσό συνήθως πληρώνεται μετά την άφιξη στην Ελλάδα και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις καλύπτεται από συγγενείς που βρίσκονται ήδη στη χώρα και αποπληρώνεται αργότερα από το μετανάστη. Όπως αφηγείται η Anastasia που ήρθε στην Ελλάδα σε ηλικία περίπου 40 ετών για να βοηθήσει οικονομικά τις κόρες της:

«Εδώ με περίμενε η ξαδέλφη μου. Ήρθε για μένα που ήξερε όταν θα έρθω να πληρώσει, αυτή είχε λεφτά, εγώ δεν είχα.» (Anastasia, 46 ετών)

Τα δίκτυα παίζουν σημαντικό ρόλο και στην αρχική εγκατάσταση και εύρεση εργασίας των Γεωργιανών στην Ελλάδα. Καταρχήν, οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι ήρθαν στην Ελλάδα

²⁰ Φίλους, συγγενείς, γείτονες.

ύστερα από συνεννόηση με συγγενείς ή φίλους που βρισκόταν ήδη στη χώρα. Συχνά φιλοξενούνται από τα πρόσωπα αυτά για μικρά διαστήματα μέχρι να βρουν εργασία²¹, όπως στην περίπτωση της Nutsha που ήρθε στην Ελλάδα σε ηλικία 19 ετών και φιλοξενήθηκε από μία φίλη της αδελφής της «... ένα διάστημα, δύο βδομάδες περίπου ήτανε» ή εκείνη της Natela που ήρθε στην Ελλάδα σε ηλικία 42 ετών «Τέσσερις μέρες έμεινα αδελφή μου. Μετά δουλειά. Σε σπίτι ναι.» (Natela, 58 ετών)

Φυσικά σε περιπτώσεις μεταναστών και μεταναστριών που δεν εργάζονται εσωτερικά τα διαστήματα αυτά είναι σαφώς μεγαλύτερα και είναι δυνατό να καλύπτουν και το σύνολο της παραμονής τους στη χώρα. Δεν λείπουν ωστόσο κι εκείνοι που ήρθαν στην Ελλάδα ακολουθώντας ένα γενικότερο ρεύμα από το χωριό ή τη γειτονιά τους προς τη χώρα χωρίς να έχουν κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο στο οποίο να μπορούν να βασιστούν ή που δεν βρήκαν την απαραίτητη στήριξη από τα οικία τους πρόσωπα. Τα άτομα αυτά αναζήτησαν στήριξη για τις πρώτες ανάγκες τους στα ίδια τα γραφεία εύρεσης εργασίας.

«Είχα μία φίλη η οποία είχε πάει πρώτη εκεί²², έχει δουλέψει, και μου είπε Έλα να πάμε κάτι δουλειά να βρούμε και αυτό' αλλά μετά μου είπε ψέματα κάτι, έτσι είναι, έτσι είναι, ξέρεις πως σου λένε, αλλά εκεί όταν πήγα μόνη μου έψαξα και δουλειά και όλα... Κάποιο γραφείο, υπάρχει τότε μία γραφείο γεωργιανή, και τώρα είναι ξέρεις πόσα, τότε ήμασταν 20-40 άτομα και αρχίζαμε έτσι.» (Natia, 52 ετών)

Παρόμοια ήταν και η εμπειρία της Shorena που ήρθε στην Ελλάδα πριν 14 χρόνια σε ηλικία μόλις 21 ετών:

«Εδώ, στην Ομόνοια ήμασταν πολλοί Γεωργιανοί που είχε γραφείο που ζούσαμε όλοι μαζί και βρίσκεις μετά, σε βοηθάνε ο ένας τον άλλο.» (Shorena, 35 ετών)

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι όταν μιλάμε για δίκτυα μεταναστών δεν πρέπει να παραβλέπουμε τους δρώντες των δικτύων αυτών, όπως οι εργοδότες και το περιβάλλον τους ή τα γραφεία εύρεσης εργασίας, που δεν ανήκουν σε μία κοινότητα με κοινή καταγωγή. Όσον αφορά παραδείγματος χάριν την εύρεση εργασίας τόσο τα δίκτυα όσο και τα γραφεία εύρεσης εργασίας παίζουν κυρίαρχο ρόλο. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Tamari που βρήκε την πρώτη της θέση εργασίας ως εσωτερική οικιακή βοηθός μέσω γραφείου, πληρώνοντας 150 Ευρώ, και εκ τότε αναζητά και βρίσκει εργασία από το περιβάλλον των πρώτων εργοδοτών της. Τα δίκτυα που δημιουργούνται μεταξύ των μεταναστών και των Ελλήνων εργοδοτών τους δεν περιορίζονται όμως σε ζητήματα αναζήτησης εργασίας: η Denola κατέφυγε στη βοήθεια προηγούμενων εργοδοτών της προκειμένου επιχειρήσει να νομιμοποιήσει το καθεστώς παραμονής της ενώ η 26χρονη Endzela που επιθυμούσε να συνεχίσει τις σπουδές της μπόρεσε να πραγματοποιήσει αυτή της την επιθυμία παρά το παράτυπο καθεστώς παραμονής της χάρη στην υποστήριξη και τις γνωριμίες της εργοδότης της.

²¹ Κάποιες εβδομάδες ή ακόμη και ημέρες.

²² Στην Ελλάδα.

4. Ζητήματα καθεστώτος παραμονής και «στρατηγικές επιβίωσης»

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τις ελληνικές πολιτικές ελέγχου και διαχείρισης της μετανάστευσης και τις επιπτώσεις που έχουν στους Γεωργιανούς μετανάστες καθώς και τις στρατηγικές που οι ίδιοι ακολουθούν προκειμένου να αποφύγουν τις τυχόν αρνητικές συνέπειες και τέλος την αλληλεπίδραση μεταξύ του καθεστώτος παραμονής και της θέσης των Γεωργιανών στην ελληνική αγορά εργασίας.

4.1 Πολιτικές ελέγχου

Τα τελευταία χρόνια έχει ληφθεί σειρά μέτρων που αποσκοπεί στον έλεγχο της παράτυπης μετανάστευσης τόσο στα σύνορα όσο και στο εσωτερικό της χώρας που περιλαμβάνουν την αύξηση της αστυνομικής παρουσίας σε παραμεθόριες περιοχές, την ενίσχυση των ελέγχων στα σημεία εξόδου των μεταναστών, την ενίσχυση των ελέγχων στο εσωτερικό της χώρας²³, καθώς επίσης τη δημιουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης και την επέκταση του χρόνου κράτησης των μεταναστών χωρίς χαρτιά σε 18 μήνες (Triandafyllidou et al., 2014).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η βελτίωση του εξοπλισμού ελέγχου των συνόρων είναι πιθανό να μετέβαλε τους τρόπους εισόδου Γεωργιανών στην Ελλάδα, αν και αξίζει να τονίσουμε ότι κατά την εν λόγω περίοδο η εισοδος Γεωργιανών είχε ήδη ατονήσει. Όσον αφορά όμως τον έλεγχο στο εσωτερικό της χώρας, παρά την εντατικοποίηση, η κατάσταση δεν φαίνεται να έχει αλλάξει για τους Γεωργιανούς. Όπως και σε προηγούμενες έρευνές μας, το 2008-09²⁴ και το 2010²⁵, οι Γεωργιανοί που ζουν χωρίς χαρτιά στην Ελλάδα απαντούν πως πράγματι φοβούνται τον έλεγχο και αυτό τους περιορίζει και στις κινήσεις τους, καθώς πολλοί προσπαθούν να κυκλοφορούν όσο το δυνατό λιγότερο. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, οι ίδιοι τονίζουν πως σπανίως ελέγχονται από τις αστυνομικές αρχές της χώρας, γεγονός που σχετίζεται με το παρουσιαστικό τους που δεν διαφέρει πολύ από αυτό των Ελλήνων.

«Το σκέφτηκα μωρέ²⁶, δεν σταματήσανε, ξέρω 'γώ; (γελάει) Εγώ δεν μοιάζω μαύροι, αυτοί, αυτοί, εγώ μοιάζω λίγο απ' το Έλληνες, Ρωσία...» (Kakha, 52 ετών)

«Να σας πω. Εγώ δεν είμαι πιτσιρικά (γελάει), με συγχωρείτε να πω αυτό αλλά ποτέ δεν είχα κάτι πρόβλημα. Ποτέ. Όχι, περπατάω έτσι ήσυχα για μένα, ποτέ δεν έχω πρόβλημα. Ποτέ. Πολλές φορές και μαζί, δίπλα μου είναι η αστυνομία και κάτι κάνει, άμα δεν κάνω κάτι κακό, είμαι έτσι, ποτέ δεν, ούτε δεν με ρωτάνε καν. Μια φορά κάποιος (αστυνομικός) κάτι ήθελε, εγώ απάντησα και τίποτα. Για χαρτιά ποτέ δεν μου απαντήσανε. (...) Αλλά φοβούμαι πάντα, αυτό αλήθεια είναι, δεν έχεις χαρτιά και κάτι φοβάσαι. Είναι... κι εγώ καταλαβαίνω ότι δεν είναι το σωστό να είναι κάποιος ξένη, και είναι εδώ και χωρίς χαρτιά είναι, δεν μου αρέσει σίγουρα, είναι πολύ πρόβλημα για μας. Δεν είναι μόνο για μένα, για μας, ποιος δεν έχουμε χαρτιά. Αλήθεια είναι, πολύ δύσκολο είναι, αλλά τέτοια πρόβλημα σίγουρα δεν είχα ποτέ.» (Eka, 50 ετών)

²³ Επιχείρηση Ξένιος Δίας και αργότερα Θησέας.

²⁴ Συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος IDEA (βλ. Νικόλοβα & Μαρούφωφ, 2010)

²⁵ Συνεντεύξεις με εργαζόμενες στον οικιακό τομέα συμπεριλαμβανομένων και Γεωργιανών στα πλαίσια του προγράμματος FRIM (βλ. Maroufot 2013)

²⁶ Το ενδεχόμενο να τον σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο.

Πίνακας 2: Συλλήψεις και απελάσεις Γεωργιανών πολιτών 2006-2014²⁷

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Συλλήψεις	2522	1456	879	793	568	732
Απελάσεις	267	333	154	236	497	1087

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία

Η συμφωνία επανεισδοχής μεταξύ της Γεωργίας και της ΕΕ που τέθηκε σε ισχύ τον Μάρτιο του 2011 επιτρέπει στις ελληνικές αρχές την απέλαση των Γεωργιανών υπηκόων που δεν διαθέτουν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα χωρίς καμία δυσκολία χάρις στην άριστη συνεργασία της γεωργιανής πλευράς. Το γεγονός αυτό καθιστά την επέκταση του χρόνου κράτησης αδιάφορη για τους γεωργιανούς. Επιπλέον πολλοί από τους συνεντευξιαζόμενους που θεωρούν την παρουσία τους στην Ελλάδα προσωρινή αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο της απέλασης σαν μία μικρή τροποποίηση του πλάνου τους.

«Αν θα μου κρατούσανε θα μου πούνε: τι έχεις κάνει; Τίποτα δεν έχω κάνει. Θα φύγεις. Να μου δώσουν ντεπόρτ, έτσι δεν είναι; Άλλο τίποτα δεν μπορούνε να κάνουν. Γι' αυτό δεν φοβάμαι.» (Τομα, 31 ετών)

4.2 Πολιτικές για τη διαχείριση μετανάστευσης και ασύλου

Για περισσότερα από 20 χρόνια η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζεται από μια αντιδραστική προσέγγιση απέναντι στην παράτυπη μετανάστευση και την άτυπη απασχόληση (Triandafyllidou et al., 2014). Η *μετάκληση*, το σύστημα πρόσκλησης αλλοδαπών με σκοπό την εργασία, δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην ελληνική αγορά εργασίας κυρίως λόγω των περίπλοκων και χρονοβόρων διαδικασιών που προβλέπει (ibid). Τα κύρια νομοθετικά μέτρα για την ομαλοποίηση της κατάστασης κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990' και ως τα μέσα της δεκαετίας του 2000' υπήρξαν τα προγράμματα νομιμοποίησης²⁸ (ibid).

Οι Νικόλοβα και Μαρούφωφ (2010) διαχωρίζουν τη μετανάστευση από τη Γεωργία και την Ουκρανία σε δύο φάσεις, με βάση τις αλλαγές στο Ελληνικό πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής. Η πρώτη φάση ξεκινά με την έναρξη των μεταναστευτικών εισροών από τις χώρες αυτές στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και χαρακτηρίζεται κυρίως από παρατυπία όσον αφορά το καθεστώς παραμονής. Η περίοδος αυτή λήγει με την εφαρμογή του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης το 1998. Μετά από αυτό οι Γεωργιανοί, όπως και οι μετανάστες κάθε άλλης εθνικότητας, είχαν τη δυνατότητα να ρυθμίσουν το

²⁷ Επισημαίνεται ότι στους ανωτέρω πίνακες συμπεριλαμβάνονται αλλοδαποί που απομακρύνθηκαν με αναγκαστικές (πλην των επαναπροωθηθέντων) και εθελούσιες επιστροφές (μέσω ΔΟΜ και Ελληνικής Αστυνομίας)

²⁸ Έχουν πραγματοποιηθεί τρία τέτοια προγράμματα το 1998, το 2001 και το 2005 ενώ το 2007 πραγματοποιήθηκε και ένα μικρότερο πρόγραμμα νομιμοποίησης που αφορούσε και πάλι όσους είχαν έρθει πριν το 2005.

καθεστώς παραμονής τους και έτσι η ποιότητα ζωής τους και οι συνθήκες εργασίας τους βελτιώθηκαν σημαντικά. Σύμφωνα με τη Μαρούφωφ (2013) το γεγονός ότι το τελευταίο πρόγραμμα νομιμοποίησης έγινε το 2007 και αφορούσε μόνο όσους είχαν φτάσει στη χώρα μέχρι το 2005 έχει οδηγήσει τους Γεωργιανούς μετανάστες να αναζητούν και να χρησιμοποιούν εναλλακτικές στρατηγικές, προκειμένου να διευθετήσουν το καθεστώς παραμονής τους. Ως εκ τούτου, ίσως μπορούμε πλέον να μιλάμε για μια νέα φάση, που χαρακτηρίζεται από «επιστροφή στην παρατυπία» και «ψευδή και προσωρινή νομιμότητα», ενώ πολλές από τις οργανώσεις με τις οποίες μιλήσαμε προτείνουν ως λύση μία ανοιχτή σταθερή διαρκή διαδικασία νομιμοποίησης.

Εν μέσω της κρίσης, με το άρθρο 42 του Ν. 3907/2011, που αναφέρεται στο σύστημα ασύλου, μπορούμε να πούμε πως ανοίγει η πόρτα για μία διαρκή διαδικασία νομιμοποίησης δίνοντας πρόσβαση σε πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ελλάδα και αποδεικνύουν ότι έχουν αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα σε άδειες για εξαιρετικούς λόγους διάρκειας ενός έτους που στη συνέχεια μπορούν να ανανεωθούν ως άδειες άλλων τύπων. Οι διατάξεις αυτές περιλαμβάνονται και διευκρινίζονται στο άρθρο 19 του «Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (Ν. 4251/14) και αφορούν κυρίως όσους υπήρξαν νόμιμοι στο παρελθόν, όσους ζουν στη χώρα περισσότερο από 10 έτη, αλλά και τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, καθώς η φοίτηση σε ελληνικό σχολείο αποτελεί απόδειξη των ισχυρών δεσμών τους με τη χώρα. Επίσης, τον Σεπτέμβριο του 2013, με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργείων Εσωτερικών και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (ΚΥΑ 43574/2013), και για έξι μήνες από τη δημοσίευσή της, δόθηκε σε η δυνατότητα σε υπηκόους τρίτων χωρών συνοδούς Ελλήνων πολιτών με τετραπληγία, παραπληγία, νοητική στέρση ή αναπηρία σε ποσοστό τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό να νομιμοποιήσουν το καθεστώς παραμονής και εργασίας τους. Η ΚΥΑ αφορούσε άτομα που εργάζονταν ως συνοδοί των συγκεκριμένων προσώπων τουλάχιστον ένα έτος πριν από τη δημοσίευσή της, ενώ τα άτομα με αναπηρία (ή οι δικαστικοί συμπαραστάτες τους) όφειλαν να συνάψουν σύμβαση εργασίας με τον πολίτη τρίτης χώρας, τηρώντας τους όρους της εργατικής νομοθεσίας. Όπως θα δούμε σε επόμενες ενότητες, οι δύο αυτές πρωτοβουλίες δίνουν τη δυνατότητα σε ορισμένους Γεωργιανούς μετανάστες που πληρούν τα αντίστοιχα κριτήρια να νομιμοποιήσουν το καθεστώς παραμονής τους στη χώρα.

Όσον αφορά το σύστημα ασύλου, ο Ν. 3907/2011 που ψηφίστηκε τον Ιανουάριο του 2011 προέβλεπε τη δημιουργία της νέας Υπηρεσίας Ασύλου η οποία τελικά ξεκίνησε να λειτουργεί τον Ιούνιο του 2013. Η σύσταση της νέας Υπηρεσίας Ασύλου ήρθε ως απάντηση στην πολύ μεγάλη συσσώρευση αιτημάτων υπό επεξεργασία του προηγούμενου συστήματος. Η κατάθεση αιτήματος ασύλου αποτέλεσε για ένα σημαντικό διάστημα μία από τις κύριες στρατηγικές των Γεωργιανών μεταναστών χωρίς χαρτιά προκειμένου να νομιμοποιήσουν το καθεστώς παραμονής τους.

4.3 Στρατηγικές επιβίωσης

Σε αυτό το τμήμα της έκθεσης θα παρουσιαστούν οι κυριότερες στρατηγικές που έχουν χρησιμοποιηθεί από τους γεωργιανούς μετανάστες προκειμένου να αποφύγουν την σύλληψη, την κράτηση και την απέλαση ή ακόμη και να νομιμοποιήσουν το καθεστώς παραμονής τους. Θα δούμε δηλαδή περιπτώσεις συνεντευξιαζόμενων οι οποίοι αποπειράθηκαν ή κατάφεραν να νομιμοποιήσουν το καθεστώς τους με διάφορους τρόπους, περιπτώσεις που χρησιμοποίησαν το σύστημα ασύλου ως μέσω μιας μορφής νομιμοποίησης αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπίζουν την κατάστασή τους όσοι δεν έχουν καταφέρει να νομιμοποιήσουν το καθεστώς παραμονής τους.

4.3.1 Νομιμοποίηση

Τα προγράμματα νομιμοποίησης της περιόδου 1998-2007 είναι γνωστά στους Γεωργιανούς μετανάστες και όπως αναφέρθηκε ήδη έχουν επηρεάσει και τις προτιμήσεις τους για τον τρόπο εισόδου στη χώρα, καθώς η είσοδος στη χώρα με θεώρηση εισόδου από το Ελληνικό προξενείο είχαν πρόσβαση στα προγράμματα αυτά. Οι Γεωργιανοί μετανάστες χωρίς χαρτιά βρίσκονται μονίμως σε αναμονή ενός «νόμου», δηλαδή ενός νέου προγράμματος νομιμοποίησης στα πρότυπα των παλαιών το οποίο φυσικά δεν έρχεται ποτέ.

«Τώρα δεν έχω χαρτιά (...) εντάξει, θα δούμε, άμα θα βγει νόμος ότι θα μπορέσω να φτιάξω τα χαρτιά μου εντάξει, θα δούμε.» (Ενα, 28 ετών)

Σε αυτούς περιλαμβάνονται ωστόσο και άτομα που παρότι βρισκόταν στην Ελλάδα σε περιόδους προγραμμάτων νομιμοποίησης δεν κατάφεραν να νομιμοποιήσουν το καθεστώς τους λόγω του τρόπου εισόδου τους στη χώρα.

Όπως αφηγείται η Manana που ήρθε στην Ελλάδα το 2000 σε νεαρή ηλικία και επέστρεψε στη Γεωργία το 2010 όταν συνειδητοποίησε πως το να νομιμοποιήσει το καθεστώς της ήταν μάλλον αδύνατο και οι δυνατότητές της χωρίς χαρτιά τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο ήταν πολύ περιορισμένες:

«Κάθισα στην Ελλάδα πολλά χρόνια περιμένοντας, συνέχεια λέγανε ότι θα φτιάξουν, θα βγει ο νόμος, θα βγει ο νόμος αλλά 2005 ήτανε αν θυμάμαι, βγήκε ο νόμος αλλά (...) μόνο γι' αυτό, ήθελαν Ελληνική βίζα, της Ελλάδος, οπότε δεν μπόρεσα να κάνω πάλι και μετά άλλαξε η κυβέρνηση, αν θυμάμαι καλά, και λέγανε συνέχεια στην τηλεόραση τώρα θα βγει ο νόμος, τώρα θα βγει ο νόμος, περίμενα, περίμενα και έτσι χάθηκα. Δεν μπορούσα να πάω πουθενά» (Manana, 36 ετών)

Ορισμένες από τις συνεντευξιαζόμενες μας²⁹, παρά τις προσπάθειες για νομιμοποίηση του καθεστώτος παραμονής τους με άλλο τρόπο κατέληξαν αποκτήσουν άδεια παραμονής μέσω γάμου με Έλληνα πολίτη. Όπως αφηγείται η Anastasia που ήρθε στην Ελλάδα το 2007:

«Όχι. Το κάναμε αίτηση στη... όταν δεν είχαμε παντρευτεί, γιατί ήξερα κάτι κάνανε, ας πούμε νόμος, πήγαμε αίτηση στο Υπουργείο Εσωτερικών, κάτι περιμέναμε ένα χρόνο απάντηση, αλλά όχι, τίποτα, μετά παντρευτήκαμε θρησκευτικά εδώ, στην εκκλησία και πήγαμε στη Γεωργία μετά και εκεί υπογράψαμε. Φτιάξαμε έτσι όλα τα χαρτιά και ξανά ήρθα, επέστρεψα με τη βίζα.» (Anastasia, 46 ετών)

Ανάμεσα στους συνεντευξιαζόμενους υπήρξε ένας νεαρός άνδρας που έκανε αίτηση για άδεια παραμονής για εξαιρετικούς λόγους και με αυτό τον τρόπο νομιμοποίησε το καθεστώς του καθώς ήταν απόφοιτος ελληνικού λυκείου. Επίσης, τρεις από τις συνεντευξιαζόμενες³⁰ έδειξαν ενδιαφέρον για τη διαδικασία νομιμοποίησης συνοδών ατόμων με αναπηρία που προβλέπεται από τη σχετική ΚΥΑ και μάλιστα η μία είχε ήδη καταθέσει αίτηση όταν πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη.

Σε γενικές γραμμές οι Γεωργιανοί μετανάστες φαίνονται σε μεγάλο βαθμό ενήμεροι για τις εξελίξεις που αφορούν τις πολιτικές διαχείρισης της μετανάστευσης. Οι τρόποι με τους οποίους ενημερώνονται οι μετανάστες για τα ζητήματα αυτά είναι κυρίως τρεις: τα κοινωνικά τους δίκτυα που απαρτίζονται

²⁹ Συγκεκριμένα άδεια παραμονής απέκτησαν μετά το γάμο τους τρεις από τις συνεντευξιαζόμενες μας ενώ μία τέταρτη απέκτησε άδεια παραμονής με τη γέννηση της κόρης της αφού ο πατέρας της ήταν έλληνας πολίτης.

³⁰ Συγκεκριμένα μία από τις συνεντευξιαζόμενες μας είχε ήδη κάνει αίτηση όταν πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη καθώς η ηλικιωμένη κυρία την οποία φρόντιζε πληρούσε τις προϋποθέσεις ενώ δύο άλλες ήταν ενήμερες για την ΚΥΑ και βρισκόταν σε συνεννόηση με πρόσωπα του περιβάλλοντός τους που πληρούσαν τις προϋποθέσεις αλλά κατά τη διάρκεια της συνέντευξης δεν ήταν σαφές αν θα προχωρούσαν πράγματι σε αίτηση ή όχι.

από συμπατριώτες φίλους και συγγενείς και από Έλληνες εργοδότες, οι οργανώσεις γεωργιανών και οι δικηγόροι με τους οποίους και πάλι έρχονται σε επαφή μέσω των δικτύων τους και των οργανώσεων. Ορισμένοι από τους συνεντευξιαζόμενους αντιμετωπίζουν ή έχουν αντιμετωπίσει στο παρελθόν δυσκολίες στην ενημέρωση λόγω απουσίας δικτύων ή λόγω ανεπαρκούς ενημέρωσης των δικτύων τους:

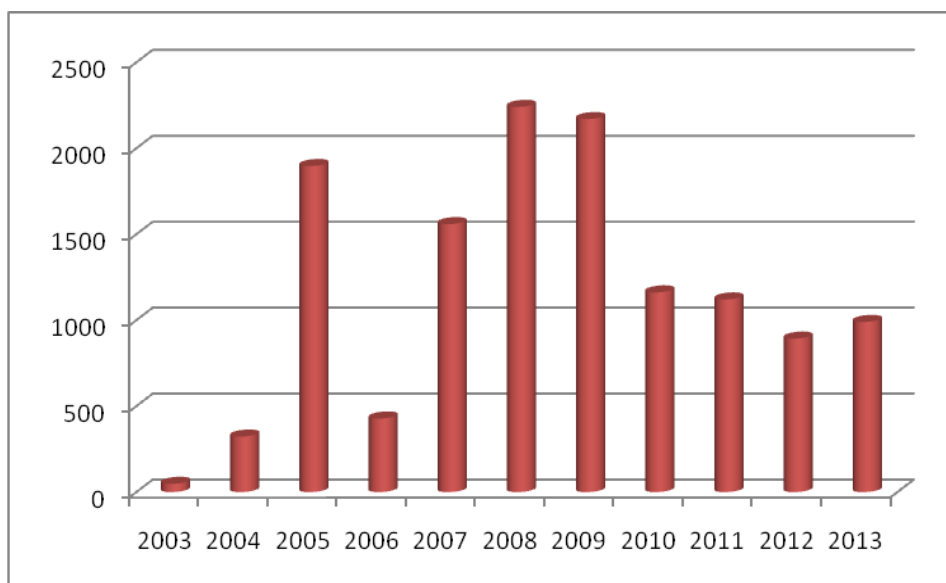
«Ο νόμος είχε βγει εκείνη τη χρονιά που ήρθα εγώ εδώ, δηλαδή 2004 έχω έρθει, δεν θυμάμαι ακριβώς αλλά κάπου εκεί είχε βγει ο νόμος αλλά, επειδή δεν ήξερα εγώ, δεν με οδήγησε κανένας δηλαδή τι πρέπει να κάνω, ήταν ευκαιρία, έπρεπε να φτιάξω τα χαρτιά, επειδή δεν μου έδειξε κάποιος τρόπο τέλος πάντων έμεινα. Και όλα αυτά τα χρόνια είμαι χωρίς χαρτιά. Βέβαια φτιάχνονται και τώρα αν πληρώνεις αλλά δεν προσπάθησα ποτέ.» (Μακναλα, 30 ετών)

Ανάμεσα στους συνεντευξιαζόμενους υπήρξαν και περιπτώσεις απονομιμοποιήσεων είτε επειδή οι ίδιοι σταμάτησαν να συγκεντρώνουν τα απαραίτητα ένσημα είτε επειδή απέκτησαν άδεια ως προστατευόμενα μέλη και οι σύζυγοί τους επέστρεψαν στη Γεωργία ή δεν κατάφεραν να ανανεώσουν την δική τους άδεια.

4.3.2 Αιτήματα ασύλου

Οι Γεωργιανοί μετανάστες χωρίς χαρτιά συχνά υποβάλουν αίτημα ασύλου. Μέχρι να ξεκινήσει η λειτουργία της Νέας Υπηρεσίας Ασύλου, καθώς ο ρυθμός επεξεργασίας των αιτημάτων υπήρξε αρκετά αργός, η «ροζ κάρτα» τους πρόσφερε τη δυνατότητα να παραμείνουν για ένα μεγάλο διάστημα στη χώρα, χωρίς κίνδυνο δίωξης ή απέλασης ανανεώνοντάς την κάθε 6 μήνες μέχρι την εξέταση του αιτήματός τους. Σύμφωνα με το Τμήμα Ασύλου της Ελληνικής Αστυνομίας, την Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών οι Γεωργιανοί είναι μία από τις κυριότερες εθνικότητες όσον αφορά στα αιτήματα ασύλου, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα στατιστικά στοιχεία. Η ραγδαία αύξηση των αιτημάτων ασύλου από το 2005 και μετά πιθανότατα συνδέεται με το γεγονός ότι τα προγράμματα νομιμοποιήσεων του 2005 και του 2007 αφορούσαν μόνο όσους ήρθαν στη χώρα έως το τέλος του 2004.

Διάγραμμα 1: Αιτήσεις ασύλου Γεωργιανών πολιτών στην Ελλάδα (2003-2013)

Πηγή: UNHCR³¹

Ορισμένοι από τους συνεντευξιαζόμενους προχώρησαν στην υποβολή αιτήματος ασύλου έπειτα από έλεγχο και κράτηση προκειμένου να αποφύγουν την απέλαση. Άλλοι γνώριζαν τη διαδικασία μέσω των δικτύων τους και προχώρησαν σε αυτή σύντομα μετά την άφιξη τους. Όπως περιγράφει ο Levan³²:

«Levan: Ήτανε και στην Θεσσαλονίκη³³, πήγα στην Αθήνα επειδή ήξερα ότι βγαίνει νόμος για να βγάλουμε χαρτιά νόμιμα και ήθελα να βγάλω χαρτιά, μετά να γυρίσω στην Θεσσαλονίκη. Πιο πολύ ήθελα να μείνω στην Θεσσαλονίκη αλλά γι' αυτό το λόγο μου είπανε έλα εδώ, να κάνεις χαρτιά, να φτιάξεις, μετά πήγαινε όπου θέλεις.

E: Και φτιάξατε όντως χαρτιά με το...

Levan: Όχι. Επειδή όπως βγήκε νόμος, ο νόμος έλεγε ότι φτιάχνει μόνο αυτός που έχει βίζα ελληνική αλλά μέχρι 2004. Αλλά εγώ πήγα 2005. Δεν μου 'δωσαν. Μετά έβγαλα κόκκινη κάρτα, κάτι τέτοιο.» (Levan, 46 ετών)

Επίσης υπήρξαν και περιπτώσεις που οι εργοδότες επέμεναν να νομιμοποιηθεί το καθεστώς παραμονής του εργαζομένου με αποτέλεσμα να καταφύγει στην αίτηση ασύλου απουσία άλλης λύσης ή που η ίδια η εταιρία που απασχολούσε τον συνεντευξιαζόμενο εξέδωσε, μέσω δικηγόρου, τη «ροζ κάρτα». Τέτοια ήταν η περίπτωση του Tamaz ο οποίος ωστόσο διατήρησε το αίτημα ασύλου για ένα μικρό χρονικό διάστημα καθώς από ένα σημείο και έπειτα η «ροζ κάρτα» του έπαψε να ανανεώνεται με αποτέλεσμα να παραμείνει επί 4 χρόνια χωρίς χαρτιά.

4.3.2 Παραμονή χωρίς χαρτιά

Ειδικά λοιπόν έως το 2013 το αίτημα ασύλου αποτελούσε μία εύκολη λύση, κυρίως για τους άνδρες στην περίπτωση των οποίων η ύπαρξη εγγράφων ήταν πιο συχνά απαραίτητη προκειμένου να εργαστούν. Πολλοί είναι ωστόσο οι συνεντευξιαζόμενοι που επισήμαναν πως ενώ γνώριζαν τη δυνατότητα αυτή προτίμησαν να μην προχωρήσουν σε κάποια τέτοια κίνηση. Όπως περιγράφει η Dali:

«Εγώ τίποτα. Χαρτιά δεν προσπάθησα να κάνω κάτι γιατί ξέρεις, άμα δεν έχεις κανείς εδώ από το πάνω δεν μπορώ να κάνω τίποτα. Θα δούμε. Τα ψεύτικο δεν θέλω να κάνω. Άμα είναι να κάνω να κάνω αληθινή χαρτιά. Κάνουμε εδώ, πληρώνουνε πολλά αλλά μετά μπορούνε να πιάσουνε και να πας εκεί που ήρθες, και γι' αυτό δεν θέλω να κάνω, άμα να κάνω θέλω αληθινή χαρτί, κανονική χαρτί θέλω να κάνω.» (Dali, 40 ετών)

Την ίδια ακριβώς εικόνα παρουσιάζει και ο Toma:

³¹ Διαθέσιμο από: <http://www.unhcr.org>

³² Αντίστοιχες ήταν και οι εμπειρίες δύο ακόμη συνεντευξιαζόμενων.

³³ Ορισμένοι φίλοι του.

«Τι είναι αυτό³⁴; Κόκκινη κάρτα; Ναι, σκέφτηκα πολλές φορές αλλά ξέρετε τι; Κάνουμε εδώ πολλές αλλά δεν είναι. Μπορεί θα κάνουμε ψεύτικο και τους ζητήσανε λεφτά.» (Τομα, 31 ετών)

Ένας πολύ σημαντικός αποτρεπτικός παράγοντας όσον αφορά τα αιτήματα ασύλου γεωργιανών που ζουν στην Ελλάδα είναι το κόστος. Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου μέσω δικηγόρων πληρώνοντας σημαντικά χρηματικά ποσά που κυμαίνονται από 500 έως και 1.500 ευρώ. Το κόστος αυτό είναι απαγορευτικό για κάποιους, ειδικά αν υπολογίσει κανείς και την ωφέλεια του συγκεκριμένου εγγράφου που είναι μικρή σε σύγκριση με εκείνη μιας άδειας παραμονής: σου επιτρέπει μεν να κυκλοφορείς ελεύθερα στο εσωτερικό της χώρας, ενδεχομένως και να ασφαλιστείς αλλά δεν σου επιτρέπει να επισκεφθείς την πατρίδα σου ούτε να προσκαλέσεις την οικογένειά σου.

Ένας δεύτερος αποτρεπτικός παράγοντας είναι η συχνή εμφάνιση πλαστών «ροζ καρτών». Όπως περιγράφεται από τις αστυνομικές αρχές (Συνεντεύξεις 7 και 8), η «ροζ κάρτα» είναι ένα έγγραφο χωρίς δικλίδες ασφαλείας και είναι αρκετά εύκολη η πλαστογράφησης τους, ενώ η αστυνομία έχει αντιμετωπίσει μεγάλο αριθμό τέτοιων περιστατικών. Οργανώσεις μεταναστών (Συνέντευξη 3) κάνουν λόγο για Γεωργιανούς που έχουν στην κατοχή τους πλαστά αιτήματα ασύλου νομιζοντας πως είναι αυθεντικά.

Αντίστοιχα προβλήματα έχουν αναφερθεί και από συνεντευξιαζόμενους που υπέβαλαν αίτηση νομιμοποίησης με τη βοήθεια δικηγόρων. Συγκεκριμένα, συναντήσαμε περίπτωση Γεωργιανού άνδρα που πλήρωσε 4.000 ευρώ σε δικηγόρο για την υποβολή αίτησης άδειας παραμονής και έλαβε τη βεβαίωση, η οποία ωστόσο στη συνέχεια αποδείχθηκε πλαστή, αλλά και γυναίκας που κατά τη διάρκεια του προγράμματος νομιμοποίησης του 2005 έδωσε 1.500 ευρώ σε δικηγόρο για να υποβάλει εκ μέρους της την αίτηση και εκείνος εξαφανίστηκε με τα χρήματα χωρίς να πραγματοποιήσει οποιαδήποτε ενέργεια. Τα παραπάνω έχουν αποθαρρύνει πολλούς συνεντευξιαζόμενους από το να υποβάλλουν αίτημα ασύλου, καθώς δεν θεωρούν ότι μπορούν να είναι βέβαιοι για την εγκυρότητά του.

4.4 Παράτυπο καθεστώς και εργασία

Το γεγονός ότι σημαντικό μέρος των Γεωργιανών πολιτών που διαμένουν στην Ελλάδα είναι χωρίς χαρτιά έχει αντίκτυπο στην κατάσταση της απασχόλησης τους, καθώς τους κάνει πιο ευάλωτους. Αυτό ενισχύεται στην περίπτωση της οικιακής εργασίας, η οποία είναι λόγω της φύσης του επαγγέλματος, πολύ πιο δύσκολο να ρυθμιστεί. Όπως περιγράφεται από τους εκπροσώπους του Γεωργιανού Προξενείου της Αθήνας (Συνέντευξη 1) και του Πολιτιστικού Κέντρου Καύκασος (Συνέντευξη 2) τα δικαιώματα των Γεωργιανών εργαζομένων δεν προστατεύονται στην πράξη, καθώς εργάζονται με βάση προφορικές συμφωνίες που συχνά παραβιάζονται. Στην πραγματικότητα, έχουν υπάρξει περιπτώσεις όπου οι εργοδότες αρνούνται να καταβάλλουν στους εργαζομένους τους τα δεδουλευμένα, γνωρίζοντας ότι δεν θα είναι σε θέση να διεκδικήσουν την πληρωμή τους μέσω νομικών διαδικασιών λόγω του παράτυπου καθεστώτος παραμονής τους.

Επιπλέον, σύμφωνα με την εκπρόσωπο της Ένωσης Γεωργιανών Γυναικών Ελλάδας (Συνέντευξη 4), ακόμη και εκείνοι που έχουν καταφέρει να έχουν μια άδεια παραμονής που έχει εκδοθεί και ανανεωθεί κατά το παρελθόν αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο να χάσουν την εργασία τους, καθώς οι εργοδότες δείχνουν την προτίμησή τους σε όσους είναι πρόθυμοι να εργαστούν ανασφάλιστοι και ως εκ τούτου κοστίζουν λιγότερο.

Με βάση την συνέντευξή μας με το Πολιτιστικό Κέντρο Καύκασος (Συνέντευξη 2), τα υπερβολικά απαιτητικά ωράρια των εργαζόμενων στον οικιακό τομέα, ιδιαίτερα εκείνων που απασχολούνται στη

³⁴ Το αίτημα ασύλου.

φροντίδα ηλικιωμένων των οποίων η παρουσία είναι συνεχώς απαραίτητη, πιθανότατα να συνδέονται με την απώλεια των εγγράφων, αφού σε πολλές περιπτώσεις οι εργαζόμενοι δεν έχουν τη χρονική ευχέρεια να ασχοληθούν με γραφειοκρατικά ζητήματα. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από την έρευνα πεδίου.

Οι Ψημένος και Σκαμνάκης (2008) έχουν υποστηρίξει πως η έλλειψη άδειας εργασίας οδηγεί τους νεοαφηχθέντες μετανάστες στην παράτυπη ανασφάλιστη εργασία η οποία με τη σειρά της δημιουργεί εμπόδια στην απόκτηση και ανανέωση εγγράφων δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο «*προνοιακής περιθωριοποίησης*». Επιπλέον, το ίδιο το γεγονός ότι ακόμη και αν μια οικιακή βοηθός πλήρους απασχόλησης και οι εργοδότες της κάνουν τα πάντα σύμφωνα με τους κανόνες ασφάλισης δεν απολαμβάνει τα ίδια προνόμια³⁵ με τους υπόλοιπους τομείς εργασίας είναι πιθανό να την αποθαρρύνει από το να ασφαλιστεί και/ή να νομιμοποιηθεί. (Maroufow, 2013)

Ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι κάποιοι μετανάστες έχουν πιο ισχυρά κίνητρα για να νομιμοποιηθούν από άλλους. Μετανάστες που ήρθαν στην Ελλάδα σε νεότερη ηλικία χωρίς να έχουν αφήσει πίσω τις οικογένειες τους και δεν θεωρούν την παραμονή τους στη χώρα προσωρινή έχουν ισχυρότερο κίνητρο να νομιμοποιηθούν καθώς αυτό θα επέτρεπε την περαιτέρω εξέλιξη τους τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Από την άλλη, οι γυναίκες που βλέπουν τη μετανάστευση τους ως «βραχυπρόθεσμη» συχνά θεωρούν την ασφάλιση ως σπατάλη των χρημάτων που χρησιμεύει μόνο για να αποκτήσουν ή να ανανεώσουν τις άδειές τους. Το ίδιο ισχύει και για γυναίκες που ζουν στην Ελλάδα, με τους συζύγους τους και ενώ οι ίδιες είναι εργαζόμενες επιλέγουν να μην ασφαλιστούν και διαθέτουν άδεια παραμονής οικογενειακής επανένωσης. Τέτοιες ήταν οι περιπτώσεις της Natali και της Nana: στην περίπτωση της πρώτης το γεγονός ότι ο σύζυγός της έμεινε άνεργος και κατά συνέπεια δεν μπόρεσε να ανανεώσει την άδεια παραμονής του δημιούργησε πρόβλημα και στους δύο παρότι η ίδια εξακολουθούσε να εργάζεται ενώ στην περίπτωση της δεύτερης δημιουργήθηκε το ίδιο πρόβλημα με την επιστροφή του συζύγου της.

Τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι πέρα από τις πολιτικές σχετικά με τον έλεγχο και τη διαχείριση της μετανάστευσης οι πολιτικές σχετικά με την εργασία και την ασφάλιση παίζουν σημαντικό ρόλο στο καθεστώς παραμονής των μεταναστών. Συνεπώς παράλληλα με τις ρυθμίσεις που ήδη έχουν τεθεί σε εφαρμογή και δίνουν τη δυνατότητα σε ορισμένους μετανάστες να (επανά) νομιμοποιηθούν θα ήταν ίσως εξίσου σημαντικό να δοθούν κίνητρα για την ανάπτυξη ασφαλιστικής συνείδησης τόσο στους εργαζόμενους όσο και στους εργοδότες.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε πως πολλές εσωτερικά εργαζόμενες στον οικιακό τομέα, κυρίως νεότερες σε ηλικία, θεωρούν τους εαυτούς τους εγκλωβισμένους στο συγκεκριμένο επάγγελμα καθαρά λόγω του νομικού τους καθεστώτος. Θεωρούν δηλαδή αφενός ότι δεν θα μπορούσαν να βρουν εργασία σε άλλο τομέα, δεδομένου ότι δεν έχουν την δυνατότητα να ασφαλιστούν, και αφετέρου ότι το περιβάλλον του σπιτιού τις προστατεύει από ενδεχόμενους ελέγχους.

³⁵ Πχ: πρόσβαση σε επιδόματα ανεργίας ή μητρότητας.

5. Η επιστροφή στη Γεωργία και η βιωσιμότητα της

Σύμφωνα με τον Cassarino (2004) η επιστροφή στη χώρα καταγωγής μπορεί να χωριστεί σε τρεις ευρείες κατηγορίες με βάση τον βαθμό προπαρασκευής (preparedness) του μετανάστη που επιστρέφει: υψηλό επίπεδο ετοιμότητας, χαμηλό επίπεδο ετοιμότητας και απουσία προπαρασκευής. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση των Γεωργιανών μεταναστών, αλλά πιθανότατα και των μεταναστών άλλων εθνικοτήτων που επιστρέφουν από την Ελλάδα, είναι ότι τα χαρακτηριστικά τους πριν την επιστροφή, αλλά και οι συνθήκες μετά την επιστροφή, δεν συμπίπτουν με την τυπολογία του Cassarino και η εξήγηση σε αυτό μπορεί να αναζητηθεί στην Ελληνική μεταναστευτική πολιτική των τελευταίων δεκαετιών και την εφαρμογή της.

Η πλειονότητα των συνεντευξιαζόμενων εμπίπτει στην κατηγορία των μεταναστών με χαμηλή προπαρασκευή για επιστροφή, παρότι το νομικό τους καθεστώς είναι συχνά εκείνο του παράτυπου μετανάστη ή του απορριφθέντα αιτούντα άσυλο, που κατά τον Cassarino παραπέμπει σε απουσία προπαρασκευής, ενώ η διάρκεια της παραμονής τους στη χώρα ξεπερνά συχνά κατά πολύ τα 3-4 έτη, στοιχείο που παραπέμπει κατά τον συγγραφέα σε υψηλό επίπεδο προπαρασκευής. Πράγματι, είναι η ίδια η εφαρμογή της Ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής των τελευταίων ετών που επέτρεψε σε άτομα με μακρά παρουσία στη χώρα να ζουν και να εργάζονται χωρίς χαρτιά ή υπό επισφαλές νομικό καθεστώς (όπως αυτό του αιτούντος άσυλο) χωρίς να αναζητηθεί κάποια πιο ορθολογική λύση.

5.1. Πολιτικές και προγράμματα επιστροφής

Σε γενικές γραμμές, μια σειρά από κρατικούς φορείς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΔΟΜ και το Danish Refugee Council, έχουν εμπλακεί σε δραστηριότητες που αφορούν την παλιννόηση και την επανένταξη των επαναπατριζόμενων στη Γεωργία. Για παράδειγμα, το Danish Refugee Council έχει δραστηριοποιηθεί στον τομέα της επανένταξης από το 2007, βοηθώντας στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων των κυβερνητικών οργανώσεων και στη δημιουργία των κατάλληλων συστημάτων και ταυτόχρονα παρέχοντας άμεση βοήθεια σε μετανάστες που επιστρέφουν (Συνέντευξη 16). Το κράτος, μέσω του Υπουργείου Εσωτερικά Εκτοπισμένων Ατόμων από τις Κατεχόμενες Περιοχές, Προσφύγων, και Στέγασης, παρέχει στους επαναπατριζόμενους επιχορηγήσεις για μικρές επιχειρήσεις της τάξεως των 3.000 δολαρίων περίπου, κατόπιν της ολοκλήρωσης ενός σχετικού σεμιναρίου και της σύνταξης ενός επιχειρηματικού σχεδίου (Συνέντευξη 14). Η Στοχευμένη Πρωτοβουλία (Targeted Initiative) για τη Γεωργία προσφέρει στους παλιννοστούντες γενικές συμβουλές, βοήθεια στην αναζήτηση εργασίας μέσω κέντρων συμβουλευτικής και εύρεσης εργασίας, πρόσθετη εκπαίδευση μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ή μαθητείας, περιορισμένη ιατρική βοήθεια όταν κρίνεται αναγκαία για την περαιτέρω επανένταξη, προσωρινή στέγαση και βοήθεια για τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων (Συνέντευξη 17).

Η Zurabishvili (2012) ωστόσο τονίζει πως τα προγράμματα που είναι διαθέσιμα δεν επιταχύνουν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο όσοι επιστρέφουν θα μπορούσαν είτε να δημιουργήσουν επιχειρήσεις, είτε να εφαρμόσουν τις δεξιότητες που απέκτησαν μέσω της μετανάστευσής τους στο εξωτερικό.

Κατά την περίοδο της πραγματοποίησης της πρώτης φάσης της έρευνας πεδίου υπήρξε έντονη συζήτηση για την επικείμενη έναρξη ενός, μεγαλύτερης κλίμακας, κρατικά χρηματοδοτούμενου

προγράμματος για την προώθηση της επιστροφής των Γεωργιανών μεταναστών και την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας της Γεωργίας (Συνεντεύξεις 1, 2 και 4). Ωστόσο ορισμένοι από τους φορείς με τους οποίους επικοινωνήσαμε εμφανίστηκαν πιο επιφυλακτικοί τονίζοντας πως από τη σκοπιά του Γεωργιανού κράτους μια τέτοια κίνηση θα τοποθετούσε τη χώρα πιο κοντά στην Ευρώπη, ωστόσο οικονομικά η αξία των εμβασμάτων αποτελεί το 8% του ΑΕΠ, ενώ είναι μεγάλος και ο αριθμός των οικογενειών που εξαρτώνται από τα χρήματα αυτά (Συνέντευξη 16).

5.2. Η απόφαση για επιστροφή

Για ορισμένους από τους ερωτώμενους η απόφαση να επιστρέψουν ήρθε ομαλά καθώς εκπλήρωσαν κάποιον περισσότερο ή λιγότερο σαφή στόχο όπως η αγορά ενός σπιτιού ή ενός καταστήματος ή η υποστήριξη των παιδιών τους κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Σε αρκετές από αυτές τις περιπτώσεις ο αρχικός στόχος δεν επαρκεί για να τους εξασφαλίσει τα αναμενόμενα οφέλη και συνεπώς μία βιώσιμη επιστροφή. Όπως φαίνεται από τα ακόλουθα αποσπάσματα αυτό έχει σαν αποτέλεσμα είτε την παράταση του διαστήματος παραμονής στο εξωτερικό, είτε την επιλογή μιας δεύτερης μετανάστευσης:

«Δεν ξέρω πως έγινε, δηλαδή δεν μπορώ να φύγω, δηλαδή έφυγε ο άνδρας μου και τώρα ετοιμάζομαι μήπως, μήπως και εγώ σε λίγο θα φύγω. Θέλαμε να φύγουμε μαζί αλλά δεν τα καταφέραμε. Δηλαδή μάλλον που έχουμε ανάγκη. Δεν υπάρχει άλλος λόγος, ναι, είναι αυτό.» (Denola, 37 ετών)

«Γιατί ότι ήθελα μάζεψα, μάζεψα κάτι, αγόρασα το σπίτι εδώ και ήθελα κάτι να φάω, να έχω κάτι δουλειά, αλλά τελείωσε λεφτά και μετά τι να κάνω; Πάλι πήγα.» (Natia, 52 ετών)

Πολλοί ωστόσο από τους συνεντευξιζόμενους σκέφτονται την επιστροφή ή αποφασίζουν να επιστρέψουν από νοσταλγία για την οικογένειά τους, που δεν υπάρχει δυνατότητα να τη δουν λόγω του καθεστώτος παραμονής τους, που δεν τους επιτρέπει να ταξιδέψουν. Μια τέτοια περίπτωση είναι αυτή της Nino η οποία σκέφτεται την επιστροφή παρότι η οικογένειά της εξακολουθεί να έχει ανάγκη τα χρήματα:

«Τώρα, επειδή τα παιδιά ήταν δύο χρονών, δεν έχω δει πως μεγαλώσανε, τίποτα, έχουνε περάσει 4 χρόνια, τώρα σκέφτομαι να κάτσω λίγο και δεν, δεν έχω στη συνέχεια να μείνω εδώ, λίγα χρόνια ακόμα να ασφαλίζω λίγο ζωή στα παιδιά μου και μετά νομίζω να γυρίσω.» (Nino, 36 ετών)

Μάλιστα ορισμένες ερωτώμενες αναφέρουν πως αν είχαν άδεια παραμονής, και κατά συνέπεια τη δυνατότητα να ταξιδεύουν στη Γεωργία και να επισκέπτονται τις οικογένειές τους θα μπορούσαν να σκεφτούν τη μετανάστευσή τους πιο μακροπρόθεσμα. Στην περίπτωση ωστόσο ατόμων που έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα σε νεαρότερη ηλικία η απουσία εγγράφων παίζει κεντρικό ρόλο στην απόφασή τους για επιστροφή, αλλά όχι για τον ίδιο λόγο. Το βασικότερό τους πρόβλημα δεν είναι το γεγονός, ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να ταξιδεύουν στην πατρίδα τους, αλλά το γεγονός, ότι αισθάνονται και πράγματι είναι περιορισμένες τόσο στην προσωπική, όσο και στην επαγγελματική τους ζωή.

«Το έχω ως πούμε στο μυαλό σε 2 χρόνια πρέπει να κάνω όλα αυτά, ό, τι έχω στο μυαλό μου. Εντάξει, μπορεί και να μην γίνει σε αυτά τα δύο χρόνια αλλά όσο σκέφτεσαι και παραπάνω, και παραπάνω το μεγαλώνεις οπότε πρέπει να φύγω αυτά τα δύο χρόνια. Θα γίνει, δεν θα γίνει, θα γίνει, δεν θα γίνει αυτό το τι έχω στο μυαλό μου δεν έχει σημασία. Καλύτερα να φύγω. Αυτό το όταν είσαι έτσι χωρίς χαριά είναι πάρα πολύ δύσκολο.» (Eliso, 27 ετών)

Αξίζει λοιπόν να τονίσουμε, ότι το μη νόμιμο καθεστώς και οι πολιτικές που αφορούν τον έλεγχο και την είσοδο στη χώρα επηρεάζουν το μεταναστευτικό σχέδιο τόσο σε μεσοπρόθεσμο, όσο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο οι Γεωργιανοί μετανάστες αντιμετωπίζουν την παρατυπία και την παγίδευση εντός Ελλάδας. Σε μακροπρόθεσμο επίπεδο βλέπουμε συχνά να οδηγούνται σε επιστροφή άτομα που δεν έχουν εκπληρώσει τον μεταναστευτικό τους στόχο, επειδή δεν έχουν άλλο τρόπο να επισκεφθούν την πατρίδα τους, την οικογένειά τους, καθώς και άτομα, κυρίως νεότερης ηλικίας, που θα επιθυμούσαν να παραμείνουν στη χώρα, ωστόσο το καθεστώς τους δεν τους επιτρέπει να κάνουν σχέδια για το μέλλον. Επιπλέον, η έλλειψη ελευθερίας κινήσεων δεν δίνει στους μετανάστες αυτούς τη δυνατότητα να επισκεφθούν τη Γεωργία κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της επιστροφής τους, ώστε να κάνουν μία πιο ρεαλιστική εκτίμηση των προοπτικών τους εκεί.

5.3. Η επιστροφή στην πράξη

Ο Cassarino (2004), μιλώντας για τον βαθμό προπαρασκευής (preparedness) των μεταναστών που επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους αναφέρεται στην προθυμία (willingness) και την ετοιμότητα (readiness) για επιστροφή. Για να επιτευχθεί λοιπόν ένα υψηλό επίπεδο προπαρασκευής η απόφαση πρέπει να είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής που συνοδεύεται από επαρκείς πόρους και πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες στη χώρα καταγωγής. Η έλλειψη ελευθερίας κινήσεων που συνδέεται με τις πολιτικές ελέγχου και θεωρήσεων εισόδου συχνά δεν το επιτρέπει αυτό. Οι μετανάστες αποφασίζουν να επιστρέψουν υπό την ψυχολογική πίεση που βιώνουν λόγω της μεγάλης νοσταλγίας για το σπίτι και τα συγγενικά τους πρόσωπα, ενώ ταυτόχρονα δεν έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν από πρώτο χέρι τις συνθήκες στην πατρίδα τους.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, προγράμματα παλιννόστησης και την επανένταξης λαμβάνουν χώρα σε Ελλάδα και Γεωργία. Αξίζει να τονίσουμε ωστόσο ότι κανείς από τους ερωτώμενους δεν επηρεάστηκε από την ύπαρξη των προγραμμάτων επιστροφής στην απόφασή του να επιστρέψει στη Γεωργία και δεν επωφελήθηκε από κάποιο από τα προγράμματα αυτά. Επιπλέον, ενώ οι μετανάστες στην Ελλάδα φαίνεται να είναι ενήμεροι για τα προγράμματα του ΔΟΜ δεν φαίνεται να ισχύει το ίδιο και για τους ερωτώμενους στη Γεωργία, όσον αφορά τα προγράμματα κατάρτισης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

Πολλοί από τους μετανάστες που έχουν επιστρέψει στη Γεωργία εξέφρασαν την επιθυμία να γυρίσουν στην Ελλάδα καθώς οι οικονομικές συνθήκες δεν είχαν βελτιωθεί ουσιαστικά και τα χρήματα που είχαν συγκεντρώσει ή οι επενδύσεις που έκαναν δεν ήταν σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες των ίδιων και των οικογενειών τους:

«Έχουμε 700 ευρώ μισθό, τώρα όχι, μόνο αγελάδα αλλά από κει φας. Μόνο καλαμπόκι και φασόλια. (...) Αν έχει μόνο το διαμέρισμα όμως τι να κάνεις; Αφού δεν μπορείς να ζεις και να φας ψωμί. Είναι δύσκολη, είναι δύσκολη η κατάσταση.» (Ketevan, 51 ετών)

Η κατάσταση φαίνεται πιο δύσκολη για τους μετανάστες μεγαλύτερης ηλικίας:

«Η θεία μου έχει φύγει αλλά πάλι θέλει να γυρίσει. Το σκέφτεται. Λέει ας πούμε κανά 2-3 χρόνια, μέχρι να βγω στη σύνταξη, μετά θα γυρίσω, ας πούμε, όταν θα έχει τη σύνταξη. Γιατί είναι πάρα πολύ δύσκολο να βρεις δουλειά όταν θα γυρίσεις, και σ' αυτή τη ηλικία όταν είσαι μεγάλη» (Eliso, 27 ετών)

Οι νεότεροι από την άλλη φαίνονται πιο αισιόδοξοι χωρίς ωστόσο να εξιδανικεύουν την κατάσταση στη Γεωργία:

«Αποφάσισα γιατί δεν είχα χαρτιά και έτσι περιμένοντας, περιμένοντας μου περάσανε πολλά χρόνια και δεν πήγαινα μπροστά. Δεν μπορούσα να... είχα μια δουλειά, ήταν η οικογένειά μου εκεί αλλά δεν ήταν αυτό που με γέμιζε και πάλι ήμουν παράνομα, και στην Ελλάδα να ήμουν, ήμουν παράνομα και αυτό με ενόχλησε πάρα πολύ και αποφάσισα να γυρίσω. Δεν έχω μετανιώσει, δεν έχω μετανιώσει. Παρόλο που ήμουν ένα χρόνο άνεργη και ήτανε λίγο δύσκολο για μένα δεν έχω σκεφτεί ποτέ να πάω πίσω στην Ελλάδα εκτός αν πάω για διακοπές (γελάει). Και σε καμία άλλη χώρα δεν θέλω. Γιατί όταν πηγαίνεις από δω, από κει, είναι δύσκολο να προχωρήσεις τη ζωή σου, έτσι κατάλαβα. Πρέπει να μείνεις για να βολευτείς, να γνωρίσεις τον κόσμο, να κάνεις παρέα...» (Manana, 36 ετών)

Τέλος, κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου συναντήσαμε και περιπτώσεις μεταναστών που, παρότι είχαν υπάρξει μετανάστες χωρίς χαρτιά ή αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, σύμφωνα με την τυπολογία του Cassarino (2004) επέστρεψαν στη Γεωργία με υψηλό βαθμό προπαρασκευής. Τα άτομα αυτά επέστρεψαν στη χώρα όταν διαφαινόταν η νίκη του Γεωργιανού Ονείρου πιστεύοντας ότι θα μπορούσαν να παίξουν κάποιο ρόλο στις εξελίξεις και να μεταφέρουν εμπειρίες και τεχνογνωσία από την Ελλάδα στη Γεωργία. Δυστυχώς όμως διαψεύστηκαν:

«Εμείς νομίσαμε ότι θα ξεκινήσουμε κάτι πράγματα αφού είχαμε ζήσει χρόνια στην Ελλάδα και είχαμε μάθει πολλά πράγματα και νομίζαμε ότι αυτό το εξουσία θα μας χρειαστεί στη Γεωργία και η Γεωργία θα χρειαστεί δική μας εμπειρίες. Αλλά όταν ήρθαμε εδώ κατάσταση δεν ήταν τόσο πολύ που περιμένει, κανένας δεν ενδιαφέρει καταρχήν τι ξέρεις, ποιος είσαι, δεν χρειάζεται, δεν υπάρχει πολιτικό θέλημα.» (Levan, 46 ετών)

6. Συμπεράσματα

Η γυναικεία μετανάστευση από την Ανατολική Ευρώπη έχει αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος των διεθνών μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ και την Ελλάδα τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η Ελλάδα και άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης έγιναν ιδιαίτερα ελκυστικοί προορισμοί, καθώς ήταν πιο εύκολα προσβάσιμες σε σύγκριση με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και παράλληλα πιο ανεκτικές απέναντι σε άτυπες μορφές απασχόλησης σε μια εποχή που οι πολιτικές ελέγχου της μετανάστευσης στην ΕΕ γινόταν όλο και πιο αυστηρές.

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο αριθμός των Γεωργιανών μεταναστών, αλλά είναι σαφές ότι υπάρχει μια μεγάλη παρουσία Γεωργιανών που κατοικούν παράτυπα στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας διαφορετικές στρατηγικές για να μην εντοπιστούν από τις αρχές ή να ρυθμίσουν το καθεστώς παραμονής τους, ώστε να αποφύγουν την κράτηση και την απέλαση. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία μείωση του Γεωργιανού πληθυσμού στην Ελλάδα, η οποία σχετίζεται τόσο με τη μείωση των αφίξεων οι οποίες έχουν περιοριστεί σε άτομα που έρχονται στη χώρα ακολουθώντας συγγενείς α' βαθμού, όσο και σε μία τάση επιστροφής που παρατηρείται. Η μείωση αυτή σχετίζεται κυρίως με τον αντίκτυπο της κρίσης στην Ελληνική αγορά εργασίας, δηλαδή την αύξηση των ποσοστών ανεργίας και τη μείωση των μισθών.

Στην περίπτωση των Γεωργιανών μεταναστών τα κοινωνικά δίκτυα που αποτελούνται όχι μόνο από ομοεθνείς τους, αλλά και από άτομα άλλων εθνικοτήτων, όπως οι Έλληνες εργοδότες τους, παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην αρχική απόφαση για μετανάστευση και την οργάνωση του ταξιδιού, αλλά και στην εύρεση εργασίας ή την προσπάθεια νομιμοποίησης του καθεστώτος τους, καθώς και στην οργάνωση της επιστροφής τους στη Γεωργία. Οι Γεωργιανοί μετανάστες εισέρχονται στην Ελλάδα είτε με θεώρηση εισόδου είτε περνώντας τα σύνορα παράνομα. Είναι σαφές πως ο τρόπος εισόδου δεν τους είναι αδιάφορος, όχι μόνο εξαιτίας των κινδύνων που συνδέονται με την παράνομη είσοδο στη χώρα, αλλά και λόγω της σύνδεσης της θεώρησης εισόδου με τα προγράμματα νομιμοποίησης γεγονός που αποτελεί ένδειξη για το εύρος των πληροφοριών που αντλούν οι μετανάστες κατά την οργάνωση του ταξιδιού τους από τα δίκτυα συγγενών και φίλων. Τα δίκτυα παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο και στην αρχική εγκατάσταση και εύρεση εργασίας των Γεωργιανών στην Ελλάδα.

Στην πλειονότητά τους οι συνεντευξιζόμενοι ξεκίνησαν το εγχείρημα της μετανάστευσης με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, θεωρώντας την βραχυπρόθεσμη ή μεσοπρόθεσμη, ενώ στη λήψη της απόφασης συχνά συμμετείχε ολόκληρη η οικογένεια. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι μεν ενήμεροι για τις δυσκολίες που πρόκειται να αντιμετωπίσουν όσον αφορά το καθεστώς παραμονής τους στη χώρα, αλλά το γεγονός αυτό δεν τους αποθαρρύνει. Ωστόσο, καθώς οι οικονομικοί στόχοι μεταβάλλονται και το διάστημα παραμονής τους στη χώρα παρατείνεται το ζήτημα του καθεστώτος παραμονής γίνεται όλο και πιο σημαντικό.

Όσον αφορά την επιστροφή, η έλλειψη ελευθερίας κινήσεων που συνδέεται με τις πολιτικές ελέγχου και θεωρήσεων εισόδου συχνά δεν επιτρέπει την επαρκή προετοιμασία των μεταναστών καθώς αποφασίζουν να επιστρέψουν υπό την ψυχολογική πίεση που βιώνουν λόγω της μεγάλης νοσταλγίας για το σπίτι και τα συγγενικά τους πρόσωπα, ενώ ταυτόχρονα δεν έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν από πρώτο χέρι τις συνθήκες στην πατρίδα τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί από τους μετανάστες που έχουν επιστρέψει στη Γεωργία να εκφράσουν την επιθυμία να γυρίσουν στην Ελλάδα, καθώς οι οικονομικές συνθήκες δεν είχαν βελτιωθεί ουσιαστικά και τα χρήματα που είχαν συγκεντρώσει ή οι επενδύσεις που έκαναν δεν ήταν σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες των ίδιων και των οικογενειών τους.

7. Βιβλιογραφία

Alasania, G. (2006). Women in Georgia. IBSU International Refereed Multi-disciplinary Scientific Journal, No1 2006. Διαθέσιμο από: <http://journal.ibsu.edu.ge/index.php/ibsusj/article/viewArticle/11>

Antonenko, O. (2008): A War with No Winners, Survival: Global Politics and Strategy, 50:5, 23-36

Badurashvili, I. & Nadareishvili, M. (2012). Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe, Executive Summary, Georgia, April 2012

Badurashvili, I. (2012). The Socio-Political Impact of Labour Migration on Georgia, CARIM-East Research Report 2012/21. Διαθέσιμο από: <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RR-21.pdf>

Badurashvili, I., (2004). Determinants and Consequences of Irregular Migration in a Society under Transition. The Case of Georgia. Διαθέσιμο από: <http://paa2004.princeton.edu/papers/41960>

Cassarino, J-P (2004). Theorising Return Migration: the Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. IJMS: International Journal on Multicultural Societies. 2004, vol. 6, no.2, pp. 253-279. UNESCO. ISSN 1817-4574.

Castles, S., de Haas, H. and Miller M. (2014). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, 5th Edition, Basingstoke: Palgrave.

CRRC/ISET, (2010). Development on the Move: Measuring and Optimising Migration's Economic and Social Impacts in Georgia, Tbilisi. Διαθέσιμο από: [http://www.ippr.org/uploadedFiles/_research_teams_2009/Projects/Global_Change/Georgia%20FINAL%20\(April%202010\).pdf](http://www.ippr.org/uploadedFiles/_research_teams_2009/Projects/Global_Change/Georgia%20FINAL%20(April%202010).pdf)

Curro, C (2012) National Gender Norms and Transnational Identities: Migration Experiences of Georgian Women in London. Slovo, 24 (2) 114 - 131. Διαθέσιμο από: <http://discovery.ucl.ac.uk/1366717/>

Düvell, F. (2009). Pathways into Irregularity: The Social Construction of Irregular Migration. Comparative Policy brief CLANDESTINO project. Διαθέσιμο από: http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/12/clandestino_policy_brief_comparative_pathways.pdf

ETF, (2010). ENPI 08-14 Black Sea Labour Market Reviews. Georgia Country Report. Διαθέσιμο από: <http://www.enpi-info.eu/files/publications/NOTE868FGP.pdf>

Krissman, F. (2005). Sin coyote ni patron: why the "migrant network" fails to explain international migration. International Migration Review, 39(1):4-44

Maroufow, M. (2013) "With all the cares in the world": Irregular migrant domestic workers in Greece' in A. Triandafyllidou (ed.) 'Irregular Migrant Domestic Workers in Europe: Who Cares?', Aldershot: Ashgate.

People's Harmonious Development Society and TASO Foundation, (2010). Peculiarities of Migration Processes from Georgia to Greece, Tbilisi

Triandafyllidou et al. (2014) "Migration in Greece. Recent Developments in 2014" Report prepared for the OECD Network of International Migration Experts, Paris, 6-8 October 2014. Διαθέσιμο από: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/10/Migration-in-Greece-Recent-Developments-2014_2.pdf

Zurabishvili, T.(2012). State of return migration policy and research: case of Georgia. CARIM-East Explanatory Note 12/09. Διαθέσιμο από: http://www.carim-east.eu/media/sociopol_module/Explanatory%20Notes%20Template%20Georgia2%20-%2009.pdf

Zurabishvili, T., Zurabishvili, T., (2010): The Feminization of Labour Migration from Georgia: The case of Tianeti, Laboratorium, 1, pp. 78-83. Διαθέσιμο από: http://www.soclabo.org/UserFiles/Journal/2010.01/Art_pdf/06_zarub.pdf

Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). Η Μεταναστευτική Πρόκληση. Ελληνική Εταιρία Δημογραφικών Μελετών, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Κ.Ε.Θ.Ι. (2007). Η Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα. Τα ευρήματα της πανελλήνιας έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι., Αθήνα, Ιούνιος 2007. Διαθέσιμο από: http://www.kethi.gr/attachments/127_GYNAIKEIA_METANASTEYSH.pdf

Μαρούφωφ, Μ. (2013). 'Παράτυπη μετανάστευση μεταξύ Γεωργίας και Ελλάδας: ο καθένας μπορεί να περάσει ένα χαμηλό φράχτη'. Ερευνητικό Πρόγραμμα IRMA, Παραδοτέο 2.1., Εισαγωγική Έκθεση: Μεταναστευτικό Σύστημα 2 (Γεωργία). (Διαθέσιμο σε Ελληνικά και Αγγλικά από: <http://irma.eliamer.gr/publications/background-reports/>)

Νικόλοβα, Μ. & Μαρούφωφ, Μ. (2010) "Γεωργιανοί και Ουκρανοί μετανάστες στην Ελλάδα" σε: Τριανταφυλλίδου, Α. και Μαρούκης, Θ. (επιμ.) 'Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα', Αθήνα, Κριτική

Χατζηπροκοπίου, Π. & Τριανταφυλλίδου Α. (2013), Εννοιολογικό Πλαίσιο: Η Διακυβέρνηση της Μη Νόμιμης Μετανάστευσης: Κράτη, Μετανάστες και Μεσάζοντες στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης. Ερευνητικό πρόγραμμα IRMA. Διαθέσιμο από: <http://irma.eliamer.gr/wp-content/uploads/2013/04/IRMA-%CE%95%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF.pdf>

Ψημμένος Ι. και Σκαμνάκης Χ., (2008). «Οικιακή εργασία των μεταναστριών και κοινωνική προστασία: Η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την Ουκρανία», Αθήνα, Παπαζήσης.

8. Παραρτήματα

9.1. Παράρτημα I: Συνεντεύξεις με φορείς στην Ελλάδα

Αριθμός Συνέντευξης	Φορείς στην Ελλάδα	Τύπος Επικοινωνίας	Ημερομηνία
1	Γεωργιανό Προξενείο Αθήνας	Συνέντευξη	13.03.2013
2	Πολιτιστικό Κέντρο Καύκασος	Συνέντευξη	05.02.2013
3	Γεωργιανοί Μετανάστες για μια Δημοκρατική Γεωργία	Συνέντευξη	08.03.2013
4	Ένωση Γεωργιανών Γυναικών Ελλάδος	Τηλεφωνική συνέντευξη	24.03.2013
5	Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Γραφείο Ελλάδας	Συνέντευξη	08.02.2013
6	Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες	Τηλεφωνική συνέντευξη & email	17.02.2013
7	Ελληνική Αστυνομίας, Διεύθυνση Αλλοδαπών, Τμήμα Συντονισμού και Επιχειρήσεων	Συνέντευξη	11.02.2013
8	Ελληνική Αστυνομίας, Διεύθυνση Αλλοδαπών, Τμήμα Ασύλου	Συνέντευξη	11.02.2013
9	Ελληνικό Forum Μεταναστών	Συνέντευξη	15.02.2013
10	FRONTEX	Συνέντευξη	01.02.2013
11	Ελληνική Αστυνομίας, Διεύθυνση Αλλοδαπών	Συνέντευξη	05.04.2013

9.2. Παράρτημα II: Συνεντεύξεις με φορείς στη Γεωργία

Αριθμός Συνέντευξης	Φορείς στη Γεωργία	Τύπος Επικοινωνίας	Ημερομηνία
13	Ελληνική Πρεσβεία Τιφλίδας	Τηλεφωνική συνέντευξη	14.03.2013
14	Αποστολή του ΔΟΜ στη Γεωργία	Συνέντευξη μέσω Skype	19.02.2013
15	Υπουργείο Επικρατείας, Γραφείο για ζητήματα Διασποράς	Τηλεφωνική συνέντευξη & μέσω Skype	04.03.2013
16	People's Harmonious Development Society	Γραπτή επικοινωνία	20.02.2013
17	Danish Refugee Council	Συνέντευξη μέσω skype	27.03.2013
18	Στοχευμένη Πρωτοβουλία της ΕΕ για τη Γεωργία	Γραπτή επικοινωνία	29.03.2013

9.3. Παράρτημα III: Χάρτης : Νόμιμη και παράνομη είσοδος Γεωργιανών στην Ελλάδα

